

Lunds Universitet

Språk- och Litteraturcentrum

Svenska partikelverb med *upp* och *ner*

En semantisk analys och tillämpning av föreställningsscheman

av Daria Łuszczynska

Kandidatuppsats 15 hp,
Svenska – språklig inriktning
Ht 2013
Handledare: Halldór Ármann Sigurðsson

Innehållsförteckning

1. Inledning.....	2
1.1 Syfte.....	3
1.2 Metod och material.....	3
1.2.1 Kriterier för avgränsning av partikelverbkonstruktioner.....	4
1.3 Disposition.....	5
2. Teori och tidigare forskning.....	6
2.1 SAG om <i>upp/ner</i>	6
2.2 Svensk Ordbok om <i>upp/ner</i>	7
2.3 Analysmodeller.....	9
2.4 Strzelecka (2003) om <i>upp/ner</i>	12
2.5 Den kognitiva semantiken.....	13
3. Resultat.....	15
3.1 Schema för DEN VERTIKALA AXELN.....	15
3.1.1 Schema för BEHÅLLARE.....	17
3.1.2 Volymförändring.....	18
3.2 Schema för SKALA.....	21
3.2.1 Metaforen MER ÄR UPP; MINDRE ÄR NER.....	21
3.2.2 Metaforen BRA ÄR UPP; DÅLIGT ÄR NER.....	23
3.3 Den horisontella betydelsen – NORR ÄR UPP; SÖDER ÄR NER.....	24
3.4 <i>Upp</i> i betydelsen 'öppen'.....	24
3.5 Andra partikelverbkonstruktioner med <i>upp/ner</i>	26
4. Sammanfattning och avslutande diskussion.....	27
5. Litteraturförteckning.....	30
6. Bilaga 1.....	31
7. Bilaga 2.....	37

1. Inledning

Vad är språket? ”Svenska!”, kan vara det första, spontana svaret på frågan. När man konstaterar vidare så kommer det möjligtvis upp ord som *det mänskliga språket* eller *kommunikationssystem*. *Svensk ordbok* utgiven av Svenska Akademien förklarar begreppet ’språk’ som ”ett mänskligt system för kommunikation, känslouttryck och konstnärliga ändamål” (2009:2951). Det är människans redskap, ett hjälpmedel att klä sina tankar i ord. Sedan århundraden har lingvister och språkforskare fascinerats av språkets uppkomst, inlärning och uppbyggnad samt relationen mellan språket och tanken. Förenklat kan man säga att språket är uppbyggt av fyra huvudkomponenter (Brandtler 2013):

- Fonologi – hur ljud kombineras till ord
- Syntax – hur ord och fraser kombineras till meningar
- Semantik – hur betydelse uttrycks genom språket
- Pragmatik – hur språkets betydelse påverkas av kontexten

Semantiken, som kommer att bli en utgångspunkt för denna uppsats, kan mer detaljerat beskrivas som läran om betydelser hos ord och meningar. Det handlar också om relationen mellan olika språkliga tecken och hur dessa tolkas, alltså vilken betydelse de får vid bruket (Saeed 2003, Josefsson 2009). En informell men däremot en bildlig syn på semantiken och betydelse ges också av lingvisten Nick Riemer: ”[...] att ha ett språk utan mening [betydelse] skulle vara som att ha lungorna utan luft.” (2010:3). Betydelsen bidrar till språkets existens och kännedom om flera betydelser av ett ord är avgörande för hela tolkningsprocessen. Men kunskapen om att skilda ord kan bära olika betydelser behöver inte alltid vara tillräcklig. Svenska partikelverb är exempel på konstruktioner där verbets betydelse kan ändras p.g.a. tillhörande partikel, eller helhetsbetydelsen inte alls är avläsbar från enstaka delar. Till exempel partikel verbet *se upp* kan få betydelser: ’lyfta blicken’, ’akta dig’ och även ’beundra någon’ om partikel verbet följs av preposition *till*: *se upp till*.

Ordbetydelser har också varit ett brett forskningsområde och inom semantiken har det skapats speciella scheman som fungerar som verktyg för beskrivningen av språklig betydelse. I denna uppsats kommer sådana scheman att presenteras och testas genom olika partikelverbkonstruktioner som innehåller partiklarna *upp* och *ner*.

1.1 Syfte

Huvudsakliga syften med uppsatsen är dels att göra en semantisk betydelseanalys av partiklarna *upp* och *ner*, dels att med hjälp av en korpusundersökning testa redan konstruerade analysmodeller som kommer framförallt från Strzelecka (2003) och Johnson (1987) och se om dessa modeller stämmer överens med material som hittas i korpusundersökningen. Intresset koncentreras på partiklarnas polysemi och kontexten i vilken de förekommer och de analyseras i konstruktioner som bildas tillsammans med verb, alltså partikelverb. Det görs för att kunna fastställa vilka verbfraser som bär de konkreta betydelserna och i vilka sammanhang det inte går att utläsa betydelser ur de enskilda delarna då de är lexikaliserade, m.a.o. metaforiska.

1.2 Material och metod

Undersökningsmaterialet är hämtat från en korpus, d.v.s. en textdatabas, som heter PAROLE. Denna korpus ingår i den stora, moderna *KORP*, är utarbetad av institutionen för svenska språket vid Göteborgs Universitet och är tillgänglig på nätet. PAROLE är textmaterialet som är insamlat inom ramen för EU-projekt under samma namn, vilket hade till syfte att bygga upp ett europeiskt nätverk av språkliga resurser. Korpusen består av flera underkorpusar som innehåller texter insamlade från Språkbanken, inklusive texter från dagstidningar (t.ex. *Dagens Nyheter*, *Svenska Dagbladet*), tidskrifter, romaner och webbtexter. En sådan bred korpus ger möjlighet till analys av både vardagligt och mer avancerat språk. Fördelen är också att den möjliggör att se en större mångfald av olika användningar av konstruktioner med partiklarna *upp* och *ner*.

För att plocka fram materialet till undersökningen skrevs först ordet *upp* och sedan ordet *ner* i fältet för enkel sökning, vid avancerad sökning kan man skriva två olika formell [*word = "upp"*] och [*word = "ner"*]. I början bestod materialet av 700 exempelmeningar, varav 400 innehöll ordet *upp* och 300 innehöll *ner*. Meningarna valdes på måfå och de kommer bl.a. ur tal som hölls av politiker i den svenska regeringen, tidningarna *Dagens Nyheter*, *Svenska Dagbladet*, *Forskning och Framsteg* no. 8, romaner såsom *Tre flickor i Chalford*, *Pilgrim i välfärden*, *Barnens ö*, novellen *Shardik* och övriga pressmeddelande. Valet av ett begränsat antal exempel i första urvalet var nödvändigt p.g.a. stort antal träffar: 38 694 förekomster av *upp* och 11 159 av *ner* och det gjordes genom att välja första 100 exempelmeningar från

ovannämnda källor. Därefter analyserades alla 700 exemplen manuellt med hjälp av *Svensk Synonymordbok* och *Svensk Ordbok*, vilket resulterade i att 151 exempelmeningar med *upp* och 90 exempelmeningar med *ner* blev kvar. Avgränsningen berodde på att samma meningar upprepades några gånger samt att många konstruktioner innehöll samma verb och bar precis samma betydelser. Även de konstruktionerna som innehöll reflexiva pronomen och metaforer som *gå upp i limningen* och *göra upp i godo* exkluderades. Avvikelsen är meningar som innehåller orden *upp/ner* men som inte bildar partikelkonstruktioner. De lämnades kvar för att kunna på ett tydligt sätt visa skillnad mellan funktioner av *upp/ner*, om de figurerar som partiklar eller som icke-partiklar (se sektion 1.2.1). Förutom exemplen från PAROLE-korpusen, som förkortas (P), förekommer i uppsatsen andra konstruerade exempel samt exempel från *Svensk Ordbok* som hädanefter kommer med markeringar (K) respektive (SO). Dessutom är meningarna i många fall förkortade men satsens delar ändrades inte i form.

Fortsättningsvis gjordes eventuella indelningar i olika betydelsegrupper med hjälp av de autentiska exemplen från PAROLE-korpusen samt av en lista över tänkbara spatiala metaforer från Lakoff & Johnson (1980). Utifrån det kunde dessa exempel vidare testas genom olika analysmodeller framställda av Elżbieta Strzelecka (2003) för att se om de faktiskt aktualiserar dessa scheman. Analysmodellerna, vilka av Strzelecka kallas för ikoniska scheman, eller bara scheman har sin basis i de andra mer generella modellerna som beskrivs i avsnitt 2.3.

1.2.1 Kriterier för avgränsning av partikelverbskonstruktioner

Ytterligare avgränsning av PAROLE-materialet gjordes utifrån grammatiklärar och vad som definieras enligt dem som en verbpartikel. Vad gäller kriteriet för en sådan definition så utgås i denna studie framförallt från Josefsson (2009) och delvis från Strzelecka (2003) som i sin tur använder sig mycket av *Svenska Akademiens Grammatik* (SAG).

Främst är det prosodiska kriteriet mycket hjälpsamt vid identifieringen av partiklar. I partikelverbskonstruktioner är de alltid betonade, medan verbet är obetonat (Josefsson 2009:89, SAG 3:413). Strzelecka kallar det för sammanfattningsaccent och hävdar även att det är ett ”hundraprocentigt avgörande kriterium för att urskilja partikelverb” (Strzelecka 2003:109). Jämför nedanstående exempel som illustrerar konstruktioner verb + 'verbpartikel, 'verb + adverb och bara adverb.

- (1) a. Jag kommer själv att *ta 'upp* detta som ett exempel. (P)
b. (...) varje försök resulterade i en fotografisk film som det kunde *'ta upp* till en timme att analysera. (P)
- (2) a. Han *åt 'upp* en burk sardiner (...). (P)
b. Han *'åt upp* till två kilo sardiner. (K)
- (3) Räntorna är nu på väg *ner*. (P)
- (4) Räntorna har *gått 'ner* kraftigt. (P)
- (5) Den drabbade *går 'ner* några kilo, upptäcker att resultatnivån höjs och får en kick av det. (P)
- (6) Åldersgränser för unga *upp* till 30 år som SOU 1996:111. (P)
- (7) Jag hade sett så många likadana städer *upp* i industriområdena i norr. (P)

Vidare påpekar Josefsson att verb + verbpartikel ofta får en specialbetydelse som inte är helt avläsningsbar från delarna (Josefsson 2009:89), d.v.s. att hela konstruktionen får en annan betydelse som skiljer sig från grundbetydelser av enstaka delarna. Jfr:

- (8) a. Du förstår Reine, sade Olga och såg upp från sina slitna kassaböcker, att ibland får vi mycket förnämna beställningar. (=Lyfte blicken) (P)
b. Se upp för bilarna! (= Akta dig för bilarna!) (K)
c. Han ser upp till sin morfar. (= Beundrar sin morfar) (K)

Strzelecka för in denna egenskap i gruppen av semantisk-lexikala kriterier och kallar det för ”ändring av partikelns betydelse” (Strzelecka 2003:114). Exempelmeningar från PAROLE-korpusen kommer att visa dessa specialbetydelser.

Både Josefsson och Strzelecka talar även om syntaktiska kriterier som kännetecknar partikelverb. Det innebär att det är möjligt att pröva partikelverb med hjälp av t.ex. satsschema – partikel lyckas inte passa i fundamentalsfältet och den har sin bestämda plats i huvudsatsen, vilken är direkt efter verbet och före objektet. Dessa kriterier hamnar dock utanför ramarna för denna uppsats då exempelmeningarna har fått uppgift att illustrera användningar/betydelser av partiklarna *upp* och *ner* och inte vara grunden till en grammatisk analys.

1.3 Disposition

Resterande delen av uppsatsen består av tre kapitel. Kapitel nummer två utgörs av bakgrunden till hela studien. Här beskrivs teorierna som ligger bakom klassificering av partiklarna *upp* och *ner* och betydelsen av dessa och tidigare forskning inom ämnet.

Dessutom ges en beskrivning av analysmodellerna samt en kort introduktion till den kognitiva semantiken. Därefter, i kapitel tre, redovisas resultaten av den genomförda undersökningen av modellerna. Uppsatsen avslutas med kapitel fyra. Där sammanfattas samt diskuteras resultaten som har framkommit av arbetet.

2. Teori och tidigare forskning

I början av detta kapitel redogörs för klassificeringen av partiklarna *upp* och *ner* enligt *Svenska Akademiens Grammatik* (sektion 2.1) samt för betydelseerna av dessa enligt *Svensk Ordbok* (sektion 2.2). Vidare ges en översiktlig beskrivning av grundmodellerna (sektion 2.3) och en kort sammanfattning av tidigare forskning utförd av Elżbieta Strzelecka (sektion 2.4). Kapitlet avslutas med sektion 2.5, där Vogels introduktion till kognitiv semantik presenteras.

2.1 SAG om *upp/ner*

Svenska Akademiens Grammatik (SAG) klassificerar partiklarna *upp* och *ner* som adverb. De ingår i gruppen relationella adverb och inom denna grupp finner man dem under perspektiva adverb (SAG 2:666ff.). Vidare har de perspektiva adverbena olika funktioner. Antingen förekommer de som partikeladverbial eller som bundna/fria adverbial. I denna uppsats ligger vikten hos de först nämnda. Partikeladverbialen utgör verbets bestämning i verbfrasen och det är den bestämningen som är närmast knuten till frasens huvudord. Förbindelsen som formas då kallas i SAG för en partikelförbindelse (SAG 3:417). Den typen av väl sammanhållen ordgrupp skiljer sig från andra förbindelser genom en annorlunda ordbetoning. Nämligen är det partikeladverbialen som är starkt betonat och verbet är svagt betonat (SAG 3:257ff).

Vad gäller betydelsen hos partikeladverbial så behåller de adverbens grundbetydelse, nämligen anger riktning för rörelse.

De anger riktning och befintlighet uppfattade med det perspektiv som talarens placering innebär eller från en annan utsiktspunkt som är given i textsammanhanget [...] Oavsett om adverbet anger riktning eller befintlighet, sker detta inom en viss rumslig dimension: upp-ner (...) (SAG 2:673).

I detta fall framgår helhetens betydelse av frasens komponenter, d.v.s. att frasen är förståelig tack vare verbets och partikeladverbialens grundbetydelser. Emellertid har många partikelförbindelser en lexikaliserad helhetsbetydelse. De fungerar som semantisk-

lexikaliserade enheter (SAG 3:417ff) och dess betydelser kan inte avläsas av verbet eller verbpartikeln.

PARTIKELFÖRBINDELSENS BETYDELSE	
GRUNDBETYDELSE	LEXIKALISERAD BETYDELSE
<i>Gå upp/ner</i>	<i>Äta upp</i>
<i>Lägga ner något</i>	<i>Skjuta upp</i>

Tabell 1: Partikelförbindelsens betydelse

Skillnader mellan ovannämnda betydelse typer visas med konstruerade exempel som innehåller verben från tabell 1.

- (9) a. 1Jerry går upp/ner för/från trappan. (K)
 b. Jag lade ner plånboken i min väska. (K)
- (10) a. 2Företaget fick skjuta upp mötet till imorgon. (K)
 b. Barnet ska sitta kvar för att äta upp allt på tallriken. (K)

Det framgår tydligt av exempel (9) att grundbetydelsen hos partikeladverbialer *upp* och *ner* anger rörelseriktning. I (9)a går Jerry antingen uppåt eller går han neråt. I (9)b utgörs inte något fysisk rörelse av själva subjektet. Objektets läge ändras här istället, plånboken förflyttas till en lägre nivå. Rörelseriktning markeras däremot inte i exempel (10)a och (10)b. Här är betydelsen lexikaliserad. Med meningen (10)a menas att mötet ska flyttas till senare tidpunkt och syftet i (10)b är att all mat ska försvinna från tallriken, barnet ska äta allt.

2.2 Svensk Ordbok om *upp/ner*

Det finns ett stort antal betydelser av partiklarna *upp* och *ner* och i *Svensk Ordbok* finns de som anses vara mest etablerade i svenska språket. Vad gäller partikeln *upp* förekommer det tolv betydelsedimensioner med ytterligare underordnade betydelsenyanser. På mest genomskinligt sätt kan de tolv dimensionerna presenteras med hjälp av en tabell.

BETYDELSEDIMENSION		EXEMPEL
1.	I motsatt riktning mot fallriktningen	<i>Jerry går upp för trappan. (K)</i>
2.	Till en högre grad/större omfattning	<i>Kaffet piggade upp honom.(K)</i>

3.	Med påbörjande av något	<i>Han tog upp kampen mot miljöförstörelsen. (K)</i>
4.	Med tillfällig verkan	<i>Han hängde [...] upp sig på [...] detaljer. (SO)</i>
5.	Till ett fullbordande av något	<i>Deras hus brann upp. (SO)</i>
6.	Till ett fungerande resultat	<i>Han skrev upp vad som sades [...] (SO)</i>
7.	Med avslutande av handlingen (ofta <i>ge</i> -konstruktion)	<i>Han bestämde att ge upp kampen. (K)</i>
8.	Som föremål för direkt behandling (ofta <i>ta</i> -konstruktion)	<i>Han tog upp ett nytt samtalsämne. (SO)</i>
9.	Till sitt förfogande (ofta <i>ta</i> -konstruktion)	<i>Han tog upp deras tid i onödan. (SO)</i>
10.	Med stödjande/biträdande funktion	<i>Arbetarna slöt upp bakom styrelsen. (K)</i>
11.	Till öppet läge/tillstånd	<i>Han slog upp en bok. (K)</i>
12.	Till en framträdande position för sinnen	<i>Hon dök upp ur vattnet. (SO)</i>

Tabell 2: Svensk Ordbok – betydelsedimensioner av ordet *upp*

Av tabellen 2 ovan framgår det tydligt att partikeln *upp* visar en stor betydelsevariation beroende på kontexten. Vissa partikelverbskonstruktioner med *upp* kan dock falla inom ramarna för två betydelsedimensioner som är fallet för konstruktionen *ta upp* i tredje och åttonde dimensionen. Båda användningarna kan klassificeras som påbörjande av något.

I fråga om betydelser av partikel *ner* är dimensionerna enligt SO begränsade till fyra.

BETYDELSEDIMENSION		EXEMPEL
1.	Längs den naturliga fallriktningen	<i>Jerry går ner från trappan. (K)</i>
2.	Med förstörande inverkan (upphör att fungera)	<i>Teknikerna monterade ner scenen. (SO)</i> <i>Huset brann ner. (K)</i>
3.	Med bevarande inverkan (upphör att utvecklas, förstöras)	<i>Brödet frystes ner. (SO)</i>
4.	Till (fullständig) övertäckning/fyllning med ngt oönskad	<i>Han har smutsat ner sin nya jacka. (SO)</i>

Tabell 3: Svensk Ordbok – betydelsedimensioner av ordet *ner*

Betydelsevariationen är här mycket mindre jämfört med partikeln *upp*. SO:s indelning i dimension 2 och 3 är intressant. I andra dimensionen har partikeln *ner* förstörande inverkan,

om något *brinner ner* så förstörs det helt och hållet, det slutar att existera. Däremot, med tredje dimensionen menas att *ner* har bevarande inverkan, så att något upphör att förstöras. I *Brödet frystes ner* är *nedfrysning* en förebyggande process så att *brödet* inte möglar och det kan bevaras länge. Ändå kan detta vara en tolkningsfråga. För vissa språkbrukare kan nedfrysning vara lika med förstöring och då faller dimensionerna 2 och 3 samman.

2.3 Analysmodeller

Analysmodeller som i denna uppsats prövas med hjälp av exempelmeningarna från PAROLE-korpusen kommer huvudsakligen från Strzelecka (2003) men även från Johnson (1987). Modellerna, s.k. föreställningsscheman, är inom den kognitiva lingvistikens viktiga verktyg för beskrivningen av språklig betydelse (Ekberg 2004:5). Strukturen av dessa scheman utgörs av relationen som uppstår mellan yttrandes entiteter som benämns *trajektor* (TR) och *landmärke* (LM). TR är den entitet som lokaliseras eller fokuseras, medan LM är bakgrunden eller referenspunkten för TR. Vanligast ses satsens subjekt som TR och satsens objekt som LM (Strzelecka 2003). I följande exempel från PAROLE: *Jag sökte upp Ben Radford* är subjektet *jag* trajektorn och objektet *Ben Radford* är landmärket. Nedan beskrivs de mer generella scheman, vilka är grunden till de scheman som konstruerades av Strzelecka.

Föreställningsscheman återspeglar hur människan rör sig och hur människan förflyttar objekt i det fysiska rummet. Det grundläggande schemat för denna rörelse och förflyttning (för denna uppsats) är schemat för DEN VERTIKALA AXELN. Människan har erfarenhet av kroppen och föreställning om vertikalitet där fötterna befinner sig *ner* på jorden och huvudet *uppe*. Schemat för DEN VERTIKALA AXELN ser ut på följande sätt:

Figur 1. Schemat för DEN VERTIKALA AXELN (efter Strzelecka 2003:83)

Som teckningen ovan illustrerar består schemat av en vertikal linje och två poler: en pluspol och en minuspol där (+) representerar de positiva värden och (-) de negativa.

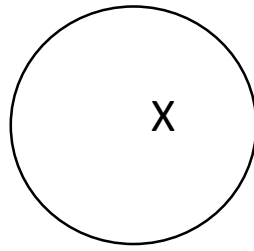
Andra schemat som har mycket gemensamt med schemat för DEN VERTIKALA AXELN är SKALA-schemat. Även det använder sig av plus- och minuspolen. Johnson förklarar att *mängden*, som kan återspeglas med ett metaforiskt uttryck MER ÄR UPP, baseras på vertikalitet i och med att 'mer av något' är i människans erfarenhet om omvärlden jämförbar med att 'mängden av något ökar' (Johnson 1987:122). Schemat för SKALA presenteras av Figur 2:

Figur 2. Schemat för SKALA (efter Johnson 1987:123)

SKALA-schemat har även en kumulativ och normativ karaktär. Johnson visar den kumulativa karaktären med ett exempel att om man har samlat \$15 så har man även \$10. Med den normativa aspekten menar han i sin tur att att ha mer av något är bra och att ha mindre av något är dåligt (\$15 är nog bättre än \$10) (Johnson 1987:123). Schemat för SKALA förekommer också hos Strzelecka där hon använder det för att visa en "överförd vertikal betydelse" (Strzelecka 2003:231). Hon menar att bakom många abstrakta betydelser ligger en mental skala som hjälper människan vid jämförelser och värderingar. Dessa betydelser kan också återspeglas med metaforiska uttryck (MER, BRA, HÄLSA ÄR UPP; MINDRE, DÅLIGT, SJUKDOM ÄR NER), såsom görs av Johnson vid *mängden*.

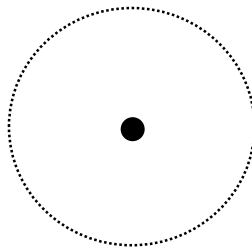
Ett ytterligare schema som beskrivs både av Strzelecka (2003:215) och Johnson (1987:30) är schemat för BEHÅLLARE, vilket baseras på att människan eller andra objekt kan befinna sig *innanför* eller *utanför* något och röra sig *in* och *ut* ur något. Figur 3 nedan visar detta schema, X står för människan eller objektet och ringen för något människan/objektet befinner sig i.

Figur 3. Schemat för BEHÅLLARE (efter Johnson 1987:23)

Johnson beskriver det schemat som ”in-ut orienterat” och menar att det aktualiseras ständigt och ofta även omedvetet i människans vardagliga aktiviteter: man tar *ut* tandkrämen från skåpet, man trycker *ut* tandkrämen ut tandkrämstuben och sätter *in* tandborsten i munnen (Johnson 1987:31).

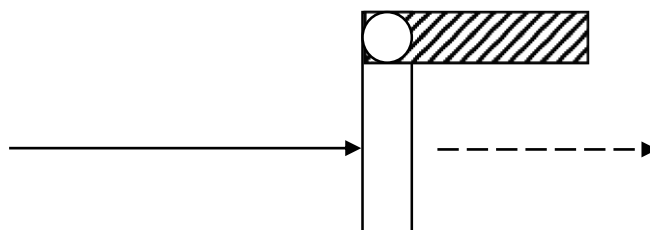
Ett annat schema är schemat för CENTRUM-PERIFERI. Detta schema utgår från människans kropp, vilken fungerar som ett perceptuellt centrum från vilket människan får en uppfattning om världen genom att se, höra, röra, smaka och lukta, alltså genom sinnen. Nedan följer ett modifierat CENTRUM-PERIFERI-schema enligt Johnson (1987:124).

Figur 4. Schemat för CENTRUM-PERIFERI (modifierat efter Johnson 1987:124)

Den svarta pricken i figuren ovan motsvarar det kroppsliga centrumet, medan den streckade linjen runt om signalerar periferin, av Johnson även kallad för *horisonten* (Johnson 1987:124). Avståndet mellan pricken och linjen, d.v.s. mellan centrumet och periferin är det som man kan nå tack vare sina sinnen. Däremot, det som befinner sig utanför horisonten är på för långt avstånd från sinnen. CENTRUM-PERIFERI-schemat liknar enligt Strzelecka schemat för DEN VERTIKALA AXELN i och med att den positiva polen på DEN VERTIKALA AXELN motsvarar CENTRUM och den negativa – PERIFERIN, vilket oftast motiveras med partiklarna *fram* respektive *bort*.

Ännu ett schema bör tas upp i denna uppsats, nämligen schemat för REMOVAL OF RESTRAINT (eng. Johnson 1987:46), vilket kommer att kallas här för schema för FÖRFLYTTNING AV HINDER och det visas med Figur 5 nedan.

Figur 5. Schemat för FÖRFLYTTNING AV HINDER (efter Johnson 1987:47)

Den streckade axeln i schemat representerar ett hinder/blockad/barriär, vilket i vardagslivet kan vara dörren/locket. När hindret förflyttas blir det som finns bakom eller under tillgänglig för människan, till exempel dörren öppnas och man får möjlighet att komma in i rummet. Strzelecka förklarar denna typ av betydelse genom att trajektorn roterar på den vertikala axeln (2003:221).

2.4 Strzelecka (2003) om *upp/ner*

Strzelecka (2003) analyserar partiklarna *in/ut* och *upp/ner* ur ett kognitivt semantiskt perspektiv. I inledningen av kapitel 8, vilket ägnar sig åt semantisk beskrivning av verbpartiklarna *upp/ner*, läggs stor vikt vid den vertikala orienteringen, vilken är ”viktig vid struktureringen av såväl det fysiska som det mentala rummet” (Strzelecka 2003:210). Här hänvisar hon till DEN VERTIKALA AXELN som löper parallellt med tyngdkraften (se Figur 1). Strzelecka hävdar att det finns ”jordens hypotetiska centrum” och vid en uppåtrörelse rör sig trajektorn längs DEN VERTIKALA AXELN bort från det centrumet och vid en rörelse nedåt blir det förstås tvärtom (2003:210). Hon talar också om en positiv och en negativ pol. Den positiva polen (+) förhåller sig till det som är ’uppe’ på DEN VERTIKALA AXELN, medan den negativa (-) till det som är ’nere’. Det finns alltså positiva samt negativa egenskaper vid rörelser mot schemats motsvarande poler.

Förutom schemat för DEN VERTIKALA AXELN kan *upp* och *ner* aktualisera andra scheman såsom BEHÅLLAR-schemat, CENTRUM-PERIFERI-schemat och SKALA-schemat. Det sista har ganska mycket gemensamt med schemat för DEN VERTIKALA

AXELN. Gällande SKALA-schemat refererar Strzelecka till Johnson (1987:122) och säger att ”mentala kvantitets- och kvalitetsskalor är i svenskan och engelskan uppbyggda längs DEN VERTIKALA AXELN (2003:231). Det betyder att ju mer av något desto högre upp står det i verkligheten, alltså i den fysiska världen, således befinner det sig högre upp på skalan. Orienterande metaforer som bl.a. MER ÄR UPP, MINDRE ÄR NER visas med hjälp av SKALA-schemat nedan (jfr Figur 2).

+	{MER, BRA, HÄLSA, GLÄDJE, MEDVETANDE, AKTIVITET, MAKT, KONTROLL, ORDNING, ABSTRAKT, CENTRUM, FRAMTID} ÄR UPP
—	{MINDRE, DÅLIGT, SJUKDOM, SORG, MEDVETSLÖSHET, PASSIVITET, MAKTLÖSHET, INGEN KONTROLL, OORDNING, KONKRET, PERIFERI, FÖRFLUTET} ÄR NER

Figur 6. Orienterade metaforer i svenska. En mental vertikal skala.(efter Strzelecka 2003:232)

Verkligheten som uttrycks med partikelverbkonstruktioner med *upp* eller *ner* som bär mer abstrakta betydelser jämförs och värderas ständigt av människor. Därefter bestäms utifrån dessa jämförelser om något ska klassificeras som bra eller dåligt och med hjälp av den mentala skalan som visas ovan (som gäller för ett visst språk eller kultur) kan dessa egenskaper placeras vid plus- eller minuspolen.

Fortsättningsvis menar Strzelecka att partikeln *upp* kan även förekomma i betydelsen ’öppen’ och förklarar att det händer så fort partikeln befinner sig i närhet till en nominalfras som signalerar att något är ett slags ”rörligt hinder för fri tillgång [...] (en dörr, en kork, ett lock)” (2003:228).

2.5 Den kognitiva semantiken

Anna Vogel redogör för kognitiv semantik i boken *Språket, kroppen och tankarna*.

Inledningsvis berättar hon om att den kognitiva semantiken beskriver och undersöker språket i användning. Det betyder att alla olika användningar av ett visst ord, även de mest ovanliga bör få plats i en semantisk beskrivning (Vogel 2011:18). Denna förståelse fylls också på med förklaringar av termer såsom *diffusa gränser* och *användningsbaserad*. Med *diffusa gränser*

menar Vogel att inom den kognitiva semantiken är gränser mellan olika ordbetydelser väldigt luddiga och det är en viktig aspekt av den språkliga betydelsen. *Användningsbaserad* är däremot en term för ”detta sätt att se på betydelsen” (Vogel 2011:18). Vidare beskriver hon ingående fyra grundläggande principer inom kognitiv semantik som är hämtade från Geeraerts¹:

1. Språklig betydelse är perspektivisk.
2. Språklig betydelse är dynamisk och flexibel.
3. Språklig betydelse är encyklopedisk och integrerad med övriga kognitiva förmågor.
4. Språklig betydelse baserar sig på användning och erfarenhet.

För det första talar Vogel om att betydelsen är perspektivisk, vilket innebär att betydelsen inte kan betraktas som en objektiv sanning om verkligheten utan den istället bör ses som ett sätt att forma verkligheten. Antagandet kan exemplifieras på följande sätt: man tänker sig ett glas som till hälften är fyllt med vin, en ska se glaset *halvtomt* och den andre ska se glaset *halvfullt*. Det är en och samma situation beskriven på två olika sätt, från två olika perspektiv och på samma sätt medför betydelsen perspektiv (2011:21).

Med den andra grundläggande principen menas att betydelse förändras. Alla förändringar i omgivningen och andra personliga erfarenheter (även tidsförlopp som inte kan påverkas av människan) bidrar till att ord får ny betydelse, ny innebörd. Vogel uttrycker det som att ”[...] man anpassar sin sortering och kategorisering av verkligheten” (2011:21).

Den tredje principen innebär att betydelsen är encyklopedisk, d.v.s. förutom ordkunskap behöver man också kunskap om världen för att kunna använda språket. Vogel nämner det enkla exemplet *bil*, man lär sig hur den ser ut och vad den används till – encyklopedisk betydelse, och samtidigt lär man sig ordet *bil* – språklig betydelse (2011:22). Dessutom hävdar hon att betydelsen är integrerad med övriga kognitiva förmågor. Det betyder att den inte är isolerad från minne, förmågor att urskilja former och ljud eller förmågan att se sammanhang o.s.v. (2011:22). Det verkar som den encyklopediska betydelsen bildar ett strukturerat nätverk och genom olika associationer till ett ord får man tillgång till ett helt sådant nätverk. Däremot kan inte alla betydelsevarianter bli centrala betydelser. Ordet *häst*

¹ Dirk Geeraerts är professor i lingvistik vid Leuven Universitet, Belgien. Hans teoretiska inriktning är främst kognitiv lingvistik, med särskild tonvikt på empiriska metoder för språklig analys. Han är författare till bl.a. *Cognitive Linguistics: Basic Readings* – en insamling av 12 artiklar som introducerar den kognitiva semantiken.

kan associeras t.ex. med djur, leksak eller mekaniska hästar men dessa betydelser står inte i en jämlig relation till varandra.

Den fjärde principen som tas upp av Vogel gäller betydelse som grundar sig på erfarenhet som språkbrukare har av omvärlden och på hur språket används. Antagandet är nära kopplat till andra och tredje principen. Som tidigare nämnts är betydelsen flexibel och kunskap om världen ingår i språkkunskapen, därför framgår det tydligt att betydelsen är användnings- och erfarenhetsbaserad (2011:24).

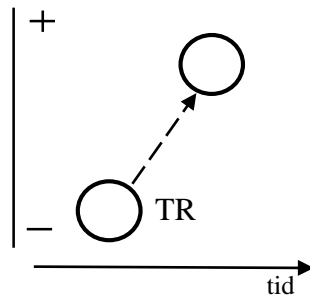
3. Resultat

I detta kapitel redovisas resultaten från analysen av partikelverbkonstruktioner med *upp* och *ner* som testats genom två huvudscheman: schemat för DEN VERTIKALA AXELN (sektion 3.1) och schemat för SKALA (sektion 3.2). Dessutom presenteras en horisontell betydelse hos partiklarna *upp* och *ner* (sektion 3.3), *upp* och *ner* i betydelse 'öppen' (sektion 3.4) och andra lexikaliserade betydelser av partikelverbkonstruktion som dessa partiklar kan ingå i (sektion 3.5)

3.1 Schemat för DEN VERTIKALA AXELN

Schemat för DEN VERTIKALA AXELN verkar vara grunden till de mest tydliga betydelserna hos partiklarna *upp* och *ner*, nämligen en rumslig riktning 'uppåt' och 'nedåt'. Nedan illustreras rumsbetydelser som har återfunnits i PAROLE-materialet samt Strzeleckas schema för denna typ av betydelse (2003:214).

- (11) "Kom då", sa han buffligt och började *gå upp* mot vägen.
- (12) Han utplånade sina spår med en gren, *klättrade upp* i ett träd och väntade.
- (13) Han försökte *hoppa upp* mot taket, men sängen var för mjuk.
- (14) Reine *flög upp* från sin plats och lyfte telefonluren.
- (15) När han gjort det, *drog han upp* byxorna (...)
- (16) Tacksamhet över att ha ett arbete, att *gå upp* på morgonen, att gå till jobbet (...)
- (17) Den lilla tjejen släppte morsans hand, *klättrade upp* i sängen (...)
- (18) På morgonen ska man *stiga upp* och gå till jobbet.

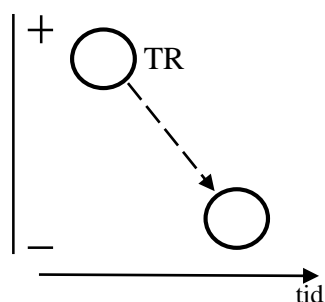

Figur 7. Schemat för den prototypiska betydelsen av *upp* (efter Strzelecka 2003:214; egen markering av TR)

Det gemensamma för exemplen ovan (kanske förutom mening 14) är att de visar den konkreta betydelsen av både verbet och partikeln. I alla meningar är trajektorn skild från landmärket och förflyttar sig uppåt längs den vertikala axeln, precis som det illustreras av figur 7 ovan, för tydlighets skull markeras även TR (egen markering).

I meningarna (11)-(14) och (16)-(18) utgörs trajektorn av satsens subjekt då den står vid intransitiva verb, trajektorn flyttas uppåt. Beläggen (11)-(14) signalerar en förflyttning uppåt där subjektet själv är i ett vertikalt läge medan aktionen utförs. I meningarna (11)-(13) uttrycks det dock med både en konkret betydelse av verb *gå/klättra/hoppa* och av partikeln *upp*. Däremot i (14) formuleras rörelsen med mer abstrakt betydelse av verbet *flyga* och en konkret *upp*. Hela verbpartikeln *flyga upp* tolkas som en blixtnabb rörelse uppåt. Ytterligare en betydelsenysans råder hos exempelmeningarna (16) och (18) som signalerar att kliva upp på morgonen. Subjektet i dessa exempel rör sig från ett horisontellt till ett vertikalt läge. *Upp* visar fortfarande en riktning för förflyttningen.

Figur 4 och meningsexemplen som följer nedan presenterar en motsatt betydelse till riktningspartikel *upp*, nämligen partikel *ner*.

Figur 8. Schemat för det prototypiska betydelse av ner (efter Strzelecka 2003:214; egen markering av TR)

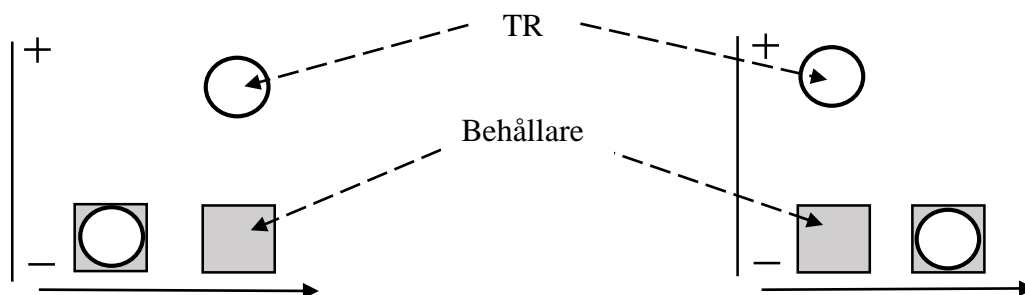
- (19) Så är det tyst länge innan hon går omkring däruppe och slutligen kommer ner för att fortsätta till källarens badkar (...)
- (20) Klä på dej nu och gå ner till gubbarna.
- (21) Ska ni också ner till matsalen?
- (22) Torkade sej och tittade på Henriks rakkräm med citrondoft, tog ner den från hyllan.
- (23) Om kvällarna går jag runt i Kronobergsparken och ser kastanjerna gulna, låter regnet hälla ner över mig.

Exemplen ovan visar på den konkreta betydelsen hos partikeln *ner*. Som figur 4 tillkännager förflyttas trajektorn nedåt, längs den vertikala axeln. I (19)-(21) påverkas subjektet direkt av den fysiska rörelsen vilken sker i en bestämd riktning. Partikelkonstruktioner i första två exemplen består av intransitiva verb såsom *komma/gå*. Mening (21) behåller också denna betydelse, men är exempel på konstruktion med hjälpverb i vilken infinit verb kan vara struket *Ska ni gå/komma ner?* Det gäller även konstruktioner med andra hjälpverb och andra partiklar, t.ex. *vill/ville, måste* och *upp/av/in* (Bodegård 1985:48). I exempelmeningar (22) och (23) utgörs trajektorn istället av objektet för att de har en transitiv struktur. I (22) *togs rakkrämen ner*, den alltså förflyttas från en högre till en lägre nivå i det fysiska rummet och exempel (23) illustrerar naturens kraft – gravitation. Regnet *faller ner* eller *häller ner* mot markytan så att avståndet mellan trajektorn och jordens centrum minskar.

3.1.1 Schemat för BEHÅLLARE

Bland exempelmeningar från undersökningsmaterialet finns det fler belägg på att partiklarna *upp/ner* anger riktning, men det kan visas på ett tydligare sätt med ett schema av annat slag. Betydelser hos *upp* och *ner* aktualiserar BEHÅLLAR-schemat ”så fort en rörelse till eller

från behållare är lodrätt” (Strzelecka 2003:215). Schemat aktiveras i fall partikel verbet följs av prepositionsfraser som inleds med *ur* eller *i* (2003:215). Detta verkar stämma överens med exempel (14)-(18) där gravar/vattnet/havet/handväska fungerar som en behållare.

Figur 9. Schemat för BEHÅLLARE för *upp* (efter Strzelecka 2003:215; egen markering av TR och behållare)

Figur 10. Schemat för BEHÅLLARE för *ner* (efter Strzelecka 2003:214; egen markering av TR och behållare)

- (24) Bland annat trodde man att de döda *steg upp ur* sina gravar (...)
- (25) När vi *kom upp ur* vattnet började det bli kyligt.
- (26) Modern suckade, *tog upp* sin portmonnä *ur* handväskan (...)
- (27) Tursamt nog nådde inte missilerna sitt mål utan *slog ner i* havet (...)

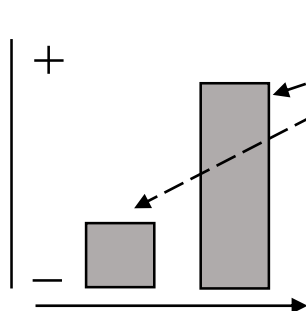
För att användningen av BEHÅLLAR-schemat ska bli lämplig för denna typ av tolkning krävs att behållarens öppning är upptill eller nedtill. Rörelsen sker i exempel (24)-(26) ovan vertikalt i två riktningar, *upp* *ur* behållaren och *ner* *i* behållaren men oavsett riktningen är öppningen i dessa fall på behållarens ovansida. Eftersom BEHÅLLAR-schemat förutsätter en viss öppning, och rörelsen som sagt sker vertikalt så kan man betrakta det som att detta schema och schemat för DEN VERTIKALA AXELN faller samman, som illustreras av figurer 9 och 10. Strzelecka beskriver också sådana fall där behållarens öppning är nedåt², men inga belägg kunde hittas i materialet från PAROLE.

3.1.2 Volymförändring

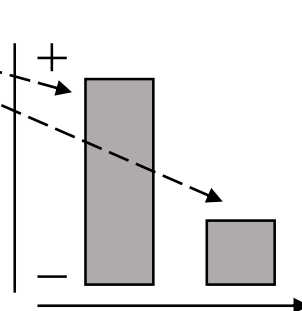
Ytterligare en betydelse som verkar ha sin bas i schemat för DEN VERTIKALA AXELN är volymförändring. Enligt Strzelecka visar många konstruktioner att rörelsen uppåt hänger

² För beskrivning och exempel på behållarens öppning nedtill hänvisas till Strzelecka 2003:216.

samman med volymökning och rörelsen nedåt med volymminskning (Strzelecka 2003:218), vilket hon också presenterar med schema³.

Figur 11. Schemat för volymökning (efter Strzeleckas schema för 2003:219; egen markering för TR)

Figur 12. Schemat för volymminskning (efter Strzelecka 2003:219; egen markering för TR)

Det är naturligt att om ett objekt ökar/minskar i volymen så upptar det mer eller mindre plats och om trajektorn har lite fastare konsistens så kan det faktiskt uppfattas som en volymförändring längs den vertikala axeln. Det viktiga är att trajektorns volym inte är lika med platsen som den tar. Strzelecka förklarar det med följande exempel: ”en säck med tio kilo potatis är betydligt högre än en säck med bara två kilo potatis” (Strzelecka 2003:218). Det triviala exemplet kan dock diskuteras. Säcken med tio kilo potatis behöver inte vara högre, den kan t.ex. plattas så att den blir lika hög eller t.o.m. mindre än säcken med två kilo, såvitt man inte kommer med direkt antagande att båda säckarna är i samma storlek. I PAROLE-korpusen finns exempel som förmodligen motsvarar denna förståelse, det visas med meningarna (28)-(30) nedan:

(28) Ett växande antal barn föds och växer upp utan familj.

(29) Degen jäser upp till ett skum.

(30) Att andra länder inte vill förbjuda nickel i EU-mynten beror bland annat på att de vill kunna smälta ner sina nuvarande mynt (...)

Det framgår av exempel (28) och (29) att partikeln *upp* bidrar till en volymökning. I (28) blir barn större och längre. I mening (29) ökar degens volym och trajektorn tar mer plats på den vertikala axeln. Däremot är exemplet (30) en språklig motsats, men inte nödvändigtvis en

³ Strzelecka kallar det schemat för *Trajektorn är fäst nedtill*, för uppsats behov väljs istället en annan titel. För Strzeleckas redogörelse för detta schema hänvisas till Strzelecka 2003:218.

motsatt förändring, alltså en volymminskning. Partikelverb *smälta ner* i (30) ovan kan jämföras med *smälta ner* i en annan konstruerad mening: ”*Det har kommit lite snö som nu håller på att smälta ner*”. I den konstruerade satsen är det tydligare att det sker en volymminskning, i exemplet från PAROLE handlar det snarare om förändring av konsistensen.

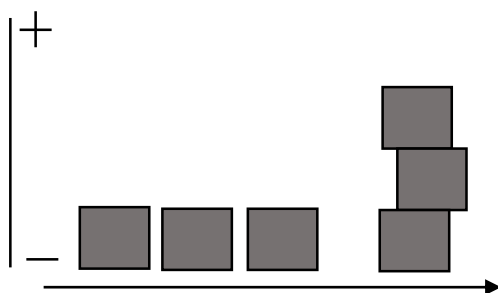
Utöver det ovannämnda kan volymförändringen ske även vid andra fall. När flera trajektorer förs samman, så blir helhetens volym större än de enstaka delarnas. När däremot trajektorn sönderdelas i flera delar så blir det tvärtom, delarna minskar i volym (Strzelecka 2003:220). Denna teori stämmer med PAROLE-exempel:

(31) Konrad särade på hönsen och *satte upp* dem snyggt i sammetssofforna med deras hängande huvuden vilande mot ryggstöden.

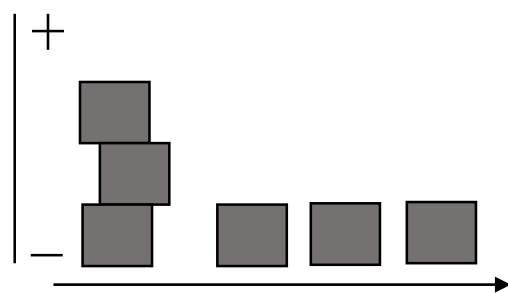
(32) *Smula ner* jästen i en degbunke och rör ut den i lite av vattnet.

Trajektorn i de citerade meningarna är mångfaldig. Det betyder att antingen många entiteter förs samman till en grupp som i exempel (31), där hönsen sattes upp och de bildar en helhet, eller

trajektorn delas i flera bitar som i (32) *smula ner jästen*. Den mångfaldiga trajektorn sätts också in i schema av Strzelecka:

Figur 12. Schemat för mångfaldig trajektor för upp (efter Strzelecka 2003:220)

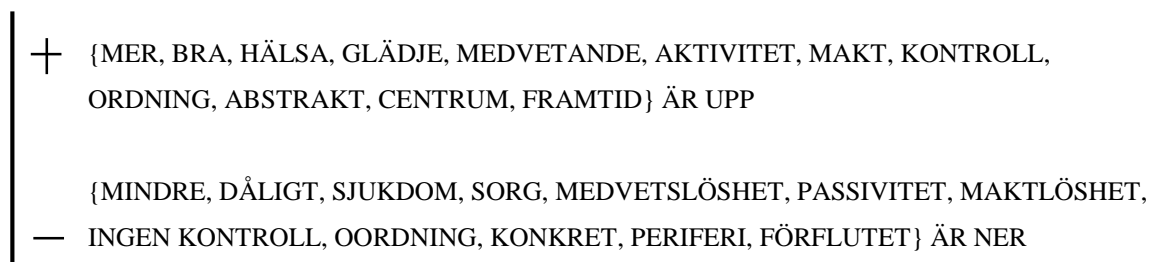
Figur 13. Schemat för mångfaldig trajektor för ner (efter Strzelecka 2003:220)

När man tittar på figur 12 och 13 ovan så kan man föreställa sig att volymen blir större om många trajektorer samlas ihop och tvärtom och det beror inte på substansens typ. En jästkub (se exempel 32 ovan) kan fylla mer plats på den vertikala axeln än smulor, vilket inte

nödvändigtvis händer om smulorna sätts i en hög. Vad gäller volymen så är den samma hos jästkuben och smulorna i en hög (helhet), men större hos jästkuben än enstaka smulor.

3.2 Schemat för SKALA

Schemat för SKALA (figur 6 nedan) aktiveras av partiklarna *upp/ner* om de bildar partikelverbkonstruktioner som kan betraktas som abstrakta.

Figur 6. Orienterade metaforer i svenska. En mental vertikal skala.(efter Strzelecka 2003:232)

Dessa abstrakta betydelser kan följaktligen bli beskrivna med hjälp av orienterande metaforer, också kallade spatiala metaforer (Lakoff & Johnsson 1980:14). SKALA-schemat liknar schemat för DEN VERTIKALA AXELN i det avseendet att det använder sig av plus- och minuspolen. Vid pluspolen befinner sig oftast de positiva bedömningar och värderingar och vid minuspolen de negativa. Med de orienterande metaforerna kommer att visas abstrakta betydelser av konstruktioner som innehåller *upp* och *ner* och exempel från PAROLE-korpusen kommer att illustrera dessa användningar.

3.2.1 Metaforen MER ÄR UPP; MINDRE ÄR NER

Metaforen MER ÄR UPP; MINDRE ÄR NER baseras på schemat för SKALA. Ju mer substans eller andra fysiska föremål som adderas till en behållare, desto högre blir substansens nivå eller föremålets volym i behållaren (Lakoff & Johnsson 1980:16). Den metaforiska betydelsen skiljer sig dock på den punkten att den betraktar abstrakta entiteter istället för konkreta. Exempel (33)-(36) från PAROLE-materialet är belägg på metaforen MER ÄR UPP medan meningarna (37)-(41) är exempel på metaforen MINDRE ÄR NER:

(33) För den enskilde betyder det som vanligt att priserna *går upp* efter valen.

(34) EU: s jordbruksreglering begränsar utbudet, *driver upp* priserna (...)

- (35) Detta framförallt genom att *driva upp* prisnivån inom EU (...)
- (36) (...) för att regionala konflikter skall *trappas upp* till väpnad nivå.
- (37) Räntorna har *gått ner* kraftigt.
- (38) När bidrag *skärs ner* drabbar det dem som behöver bidragen.
- (39) Sett över en längre period har konsumtionen av fisk *gått ner* i Sverige.
- (40) Effektivare metoder i arbetsmarknadspolitiken ska *få ner* den öppna arbetslösheten.
- (41) Nu står vi inför nästa steg, att *ta ner* arbetslösheten från dagens orimligt höga nivåer.

Exemplen (33)-(35) och (37)-(41) beskriver ekonomiska begrepp och näringslivsbegrepp. Antingen *går* priserna *upp*, de *drivs upp*, d.v.s. priserna blir högre eller *går de ner*, de *skärs ner*, alltså blir lägre. Konsumtionen kan *gå ner* och en effektiv arbetsmarknadspolitik kan *få ner* arbetslösheten eller den kan *tas ner*, vilket i alla dessa fall betyder att det kan minskas. I (36) tyder partikeln *upp* på att det är mer och mer konflikter. Dessa exempelmeningar påvisar även att pluspolen i MER ÄR UPP och minuspolen i MINDRE ÄR NER går inte alltid i par med positiva respektive negativa bedömningar. Partikelverb i *priserna går upp* och *konflikten trappas upp* bedöms snarare som något negativt och i *räntorna har gått ner* eller *arbetslösheten tas/fås ner* som något positivt. Den negativa laddningen hos partikeln *ner* finner man dock i exempel (38) och (39) ovan. Strzelecka beskriver att kvantitets- och kvalitetsskalor (t.ex. ekonomiskt värde, näringslivsvärde som illustreras av exemplen) ligger längs den mentala skalan i västeuropeisk kultur och metaforen MER ÄR UPP; MINDRE ÄR NER är den mest utbredd i denna kultur (Strzelecka 2003:231f).

I PAROLE-materialet påträffades fler exempelmeningar som kan tolkas med metaforen MER ÄR UPP; MINDRE ÄR UPP. De följer nedan:

- (42) Sedan spelade det ingen större roll att publiken gjorde sitt bästa att *värma upp* stämningen.
- (43) Tjänstemännen på försäkringskassan behöver *fräscha upp* sina kunskaper i förvaltningsrätt.
- (44) Kaffet *piggar upp*, säger Margot.
- (45) (...) länsstyrelsens roll som koordinator för länets utveckling *tonas ner* till förmån för mer av inflytande hos dom lokalt och regionalt förtroendevalda.
- (46) *Lugna ner* dej, vetja, vi är ju kunder!

Partikelverb från exemplen ovan, *värma upp* (42), *fräscha upp* (43), *pigga upp* (44) *tona ner* (45), *lugna ner* (46), syftar på ökning/minskning av intensiteten. Vid partikeln *upp* blir det mer av något, mera fräschheten/piggheten medan vid partikeln *ner* blir det mindre av något. I

fall av *lugna ner* i exempel (46) handlar det dock om mindre upprördhet och inte mindre av lugn. Enligt Strzelecka kan sådana användningar tolkas med metaforen AKTIVITET ÄR UPP; PASSIVITET ÄR NER och/eller med MEDVETENHET ÄR UPP; MEDVETSLÖSHET ÄR NER (Strzelecka 2003:237), men detta kan diskuteras. De uppräknade partikelverben kan tyda på att något som utses för aktionen redan finns, för att *värma upp* något måste det redan ha en viss värme/temperatur, för att *fräscha upp* kunskaper måste man redan ha vissa kunskaper, för att *lugna ner* måste det finnas upprördhet vilken följaktligen minskar, men det betyder inte att den försvinner helt. Möjligen kan dessa exempel vara jämförbara med AKTIVITET, men däremot inte med PASSIVITET, vilket tyder mer på brist på aktiviteten. Därför tycks metaforen MER ÄR UPP; MINDRE ÄR NER vara mer relevant för tolkningen av exempelmeningarna. Ett typiskt exempel på PASSIVITET/MEDVETSLÖSHET ÄR NER som hittades i PAROLE är:

(47) Hon skulle under svåra plågor tyna bort och sövas ner och dö.

Partikelverb *söva ner* från exempel (47) ovan, vilket betyder 'få att somna' (SO 2009:3127) är ett evident exempel på passiviteten och medvetlösheten.

3.2.2 Metaforen BRA ÄR UPP; DÅLIGT ÄR NER

En annan metafor som kan beskrivas med hjälp av SKALA-schemat är metaforen BRA ÄR UPP; DÅLIGT ÄR NER. Förutom den rent fysiska betydelsen, att den som är längst upp i hierarkin (på första/sista platsen i diverse ranking) är bra och den som är längst ner är dåligt, finns även en abstrakt betydelse som kan placeras på den mentala skalan. Språkliga exempel från PAROLE bevisar denna användning av *upp* och *ner*:

(48) Det är klart att vi ska *svara upp* mot de förväntningarna.

(49) Unionen måste *leva upp* till de förväntningar som skapat som utvidgning.

(50) Nu - nästan två år senare - vågar jag påstå att vi *tagit upp* Sverige på fast mark igen.

(51) Jag *dyker ner* i bullerhelvetet.

För att partikelverb skulle klassificeras som den abstrakta användningen av metaforen BRA ÄR UPP; DÅLIGT ÄR NER räcker det med en föreställning om något som högt eller lågt (Strzelecka 2003:235). Exempelen ovan verkar uppfylla det villkoret. Varje individ har en egen förståelse för vad som är bra eller dåligt och den förståelsen påverkas även av

samhällets acceptans (eller icke-acceptans). De två första exempelmeningarna (48), (49) betyder att ett fortsatt arbete ska motsvara de förväntningar och krav som ställts, vilket leder till en förbättring. Däremot tolkas det sista exemplet (49) som något dåligt, att *dyka ner* i något som anses vara negativt kan inte resultera i något bra. Alla exemplen ovan (48)-(51) karakteriseras som metaforiska i och med att alla beskriver abstrakta fenomen.

3.3 Den horisontella betydelsen - NORR ÄR UPP; SÖDER ÄR NER

Förutom den prototypiska betydelsen som framgår av *upp* och *ner*, alltså den vertikala rörelsen, kunde i PAROLE-materialet hittas belägg på att rörelsen sker istället på en horisontell yta. Detta händer om man ersätter väderstrecksangivelserna med partikelverb som innehåller *upp* eller *ner*. Konsekvensen är att *upp* betyder då 'norrut' och *ner* betyder 'söderut'. Exempel nedan illustrerar denna företeelse:

(52) (...) att få de mest skilda personer att *åka ner* till Göteborg och ställa upp i programmet.

(53) Leif Witasp *reste ner* från Rättvik med tre hästar och i gårdagens GP lovade han mer eller mindre seger för Carl Otto.

Av exempelmeningarna ovan framgår tydligt en geografisk betydelse och det är logiskt att denna typ av rörelse inte kan ske vertikalt. I meningar (52) och (53) syftar *ner* på en horisontell rörelse 'söderut'. *Åka/resa ner* betyder att man ska förflytta sig mot söder från den platsen man befinner sig i. Strzelecka menar att denna användning är väldigt typiskt för talspråket (Strzelecka 2003:226). Belägg på att partikeln *upp* används i betydelse 'norrut' kunde inte återfinnas i undersökningsmaterialet.

3.4 Upp i betydelse 'öppen'

Partikeln *upp* får i vissa verbfraser en mycket speciell betydelse, nämligen tolkas den som 'öppna'. Som nämntes i sektion 2.4 händer det om *upp* befinner sig i närheten av en nominalfras som signalerar att tillgång till något hindras. Enligt Strzelecka (2003:228) är den typen av ordbildning mycket produktiv och för att få en sådan betydelse räcker det att ett verb med vag betydelse förknippas med något som kan öppnas. I PAROLE-materialet fanns följande exempel med partikelverb som visar denna betydelse:

(54) Han kom ända fram till mej och började *knäppa upp* min kappa.

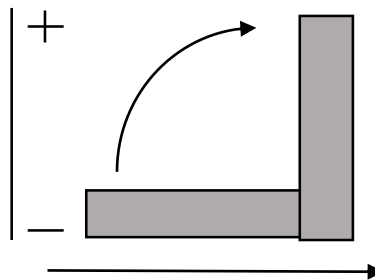
(55) Han *läste upp* och provåkte.

- (56) Färgbildernas snabba framfart i trycksaker blir uppenbar när man *slår upp* 1972-års sista nummer av *Forskning och Framsteg*.
- (57) När detta sägs *slås* ett sår *upp*.
- (58) Han lyckades med sitt initiativ *öppna upp* för en dialog mellan israelerna och PLO.

Exempel (54)-(58) ovan är språkliga exempel av *upp* i betydelse 'öppen' där begränsad tillgänglighet till entitet visas genom metonymi (*knäppa upp en kappa*, *slå upp 1972-års sista nummer av Forskning och Framsteg*) och metafor (*slå upp ett sår*=”själens sår”). Meningar med konkreta uttryck hittades inte. Däremot verkar *upp* i frasen *öppna upp* i det sista exemplet vara ett lån från engelska och fungera bara som en förstärkning till *öppna*.

Vad gäller schemat som kan vara giltigt för denna betydelse så säger Strzelecka att hon ”inte har lyckats hitta något bra ikoniskt schema⁴”, men att betydelsen till viss del kan jämföras med schemat för *roterande trajektor* (Strzelecka 2003:227) Detta schema presenteras med figur 14 nedan:

Figur 14. Schemat för roterande trajektor (efter Strzelecka 2003:222)

Vidare förklarar hon att schemat kan aktualiseras av uttryck såsom *läsa upp/dra upp locket*, då rörelsen sker längs den vertikala axeln, men om betydelsen överförs till rörelsen som inte går längs denna axel så markeras det inte längre av detta schema (Strzelecka 2003:222f). Och så är fallet för exempelmeningar (54)-(58) ovan. Figur 14 är inte giltig för dessa användningar. Emellertid, om till exempel *kappa* i (54), implicita *bildörren* i (55) och det icke-konkreta *detta* i (57) ses som en barriär/hinder så kan det möjligtvis visas med Johnsons schema för FÖRFLYTTNING AV HINDER (jfr figur 5 i avsnitt 2.3). Genom att hinder förflyttas får man tillgång det som finns under *kappa*, till *bilen* (för att kunna sätta sig i bilen och provåka den) och till *såret* (vilket eventuellt inte är önskvärt i denna kontext).

⁴ Ett konstruerat föreställningsschema som grundar sig på generella scheman från t.ex. Johnson kallas av Strzelecka för ett *ikoniskt schema*, eller bara *schema*.

Om partikeln *upp* kan användas i betydelsen 'öppen' så kan man föreställa sig att den motsatta *ner* skulle betyda 'stängd'. I PAROLE-korpusen kunde dock inte hittas belägg på att partikeln används i denna betydelse. I påträffade exempel syftar *ner* snarare på något som inte är 'aktiv' och då kan den tolkas som 'stängd', som i exempel nedan:

(59) När skolan, posten och affären *lades ner* var detta dödsstöten för många byar.

(60) När regementen *läggs ner* (...)

Som framgår av exempelmeningarna ovan blir *skolan, posten och affären* i (59) och *regementen* i (60) inaktiva. Talspråkligt brukar det sägas att t.ex. affären 'stängs' eller 'stängs ner' om den organiserade verksamheten inte längre är aktiv.

3.5 Andra partikelverb med *upp/ner*

I avsnitt 1.2.1 och 2.1 nämndes att partikelverbkonstruktioner ofta bär en lexikaliserad betydelse och det är även ett kriterium för att känna igen sådana konstruktioner. Vid analysen av Strzeleckas modeller kom det upp exempel såsom *slå upp*, *svara upp* och *leva upp*. Emellertid, i undersökningsmaterialet från PAROLE kunde finnas fler lexikaliserade partikelverb som inte nödvändigtvis aktualiserar beskrivna modeller. Exempel som påträffades i PAROLE listas nedan:

Lexikaliserade partikelverb	
Den tillgängliga för sinnen	Den icke-tillgängliga för sinnen
att hon inte kunde <i>ställa upp</i> på en träff att inte <i>sätta upp</i> målet en annan aspekt som mer sällan <i>tas upp</i> i min inledning <i>målade jag upp</i> en dyster bild jag kommer själv att <i>ta upp</i> detta som ett exempel förmåga att <i>söka upp</i> och bedöma kunskap det kan <i>dyka upp</i> liknande situationer det började <i>segla upp</i> jag har <i>räknat upp</i> <i>föra upp</i> henne i journalen det arbete som <i>lagts ner</i> på rapporten	hungern <i>käkar upp</i> mig inifrån vi producerade mer mat än vi kunde <i>äta upp</i>

Tabell 4. Lexikaliserade partikelverb

Exemplen ovan sorterades i två skilda kolumner p.g.a. en tänkbar indelning i två olika betydelsedimensioner. I den ena befinner sig det som är tillgängligt för människans sinnen

och i den andra det som inte är tillgängligt. Om man *tar upp ett exempel* eller *söker upp kunskaper* blir de tillgängliga för t.ex. hörseln. Om man däremot *äter upp maten* (äter klart) så försvinner trajektorn, den blir otillgänglig. Partikelverb som *rabbla upp* och *visa upp* som inte är lexikaliserade och dessutom kan förekomma utan partiklarna och behålla sin betydelse kan också hamna i kategorin för det tillgängliga för sinnen.

Andra partikelverb som förekommer i korpusmaterialet är ett motsatt par *grisa ner*, vilket betyder 'smutsa ner' och *röja upp* med betydelse 'städas, få ordning på'. Dessa konstruktioner associeras med något negativt (-) och positivt (+) och kan därför få plats på den mentala skalan. Strzelecka anser även att sådana fall av användningen av *upp* och *ner* kan förklaras med metaforen ORDNING ÄR UPP; OORDNING ÄR NER (Strzelecka 2003:273), vilket verkar överensstämma med belägg från PAROLE.

Förutom ovannämnda lexikaliserade partikelverb kunde konstruktioner såsom *läxa upp* 'skarpt tillrättvisa', *klara upp* 'lösa ett problem', *säga upp* 'avsluta avtal', *sluta upp* 'stödja', *köpa upp* 'köpa i stor skala' upptäckas i materialet. De uppräknade konstruktionerna verkar inte passa in i något föreställningsschema. Det kan bara spekuleras om att partikelverb *klara upp*, *säga upp* och kanske även *äta upp* kan aktualisera schemat för DEN VERTIKALA AXELN i och med att vid dessa aktioner trajektorn försvinner.

4. Sammanfattning och avslutande diskussion

Syftet med detta arbete var att analysera betydelsen hos partiklarna *upp* och *ner* samt testa de redan konstruerade föreställningsschemana som finns framförallt i Strzelecka (2003) och de verkar mestadels överensstämma med undersökningsmaterialet dock inte i hundra procent av fallen.

Modellerna som prövades har sin basis i två andra mer generella scheman, nämligen schemat för DEN VERTIKALA AXELN, och schemat för SKALA. Eftersom användningar av partiklarna *upp* och *ner* aktualiserar dessa scheman kan det påstås att den vertikala orienteringen är den mest primära betydelsedimensionen hos dessa partiklar.

De konkreta betydelserna kunde återspeglas med det VERTIKALA AXELN-schemat. Strzeleckas schema för rumsbetydelser, där trajektorns rörelser sker uppåt eller neråt längs den vertikala axeln, överensstämmer med påträffade exempel. Det gör även schemat för

BEHÅLLARE då behållaren är öppen upptill. Däremot kunde inte finnas belägg på att behållaren har en öppning nedtill, vilket inte betyder att sådana inte finns. Strzelecka anger dock abstrakta exempel på den typen av behållare, som *luft/himmel*. En annan konkret betydelse från schemat för DEN VERTIKALA AXELN, som framgår av vissa partikelverb, var volymförändringsbetydelse. Tolkningen via den betydelsedimensionen är möjlig om konstruktionen berör konkreta entiteter, om dessa entiteter ”växer/krymper” och upptar mer/mindre plats på den vertikala skalan eller om de förs samman/sönderdelas så att dess volym verkligen ökar/minskar. I undersökningsmaterialet kunde dock upptäckas en avvikelse från denna föreställning. Partikelverbet *smälta ner* kan uppfattas på två olika sätt beroende på kontexten. Antingen sker det en faktisk volymminskning (om det gäller t.ex. snö) eller omvandlas trajektorn från en solid form till en flytande vätska (*mynten smälts ner*). Eftersom det då handlar om en konsistensförändring och inte volymförändring blir volymförändringsbetydelsen förmodligen inte aktuell.

De abstrakta betydelseerna som upptäcktes i PAROLE-materialet analyserades däremot med schemat för SKALA, vilket baseras på den vertikala axeln. Det är en mental skala som har för avsikt att illustrera det som kan bedömas och värderas som positivt eller negativt. Ett viktigt analysverktyg här var metaforerna MER ÄR UPP; MINDRE ÄR NER och BRA ÄR UPP; DÅLIGT ÄR NER. Den senare kunde utan tvekan bekräftas med påträffade exempel i undersökningsmaterialet. Däremot, vissa exempel som aktualiserade metaforen MER ÄR UPP; MINDRE ÄR NER avviker från Strzeleckas beskrivningar. Partikelverb som *fräscha upp* eller *lugna ner* jämförs i Strzeleckas avhandling med metaforen AKTIVITET ÄR UPP; PASSIVITET ÄR NER, vilket inte väljs att göra i denna studie och resonemanget kring dessa konstruktioner skiljer sig från hennes.

Ytterligare två betydelser bevisades med korpusunderökningen, nämligen den horisontella betydelsen av *upp* och *ner* samt *upp* i betydelsen ’öppen’. Med den horisontella betydelsen menas att partikelverb med *upp/ner* aktualiserar metaforen NORR ÄR UPP; SÖDER ÄR NER. Partiklarna används då istället för väderstrecksangivelser och Strzeleckas antagande om ”horisontalitet” i sådana fall verkar vara logiskt. Vad gäller den speciella betydelsen ’öppen’, så visades den genom metonymi och även lexikaliserade betydelser av partikelverb. Exempel från PAROLE verkade dock aktualisera Johnsons schema för FÖRFLYTTNING AV HINDER och inte Strzeleckas för ROTERANDE TRAJEKTOR då trajektorn i angivna meningar inte rör sig längs den vertikala axeln.

Ur PAROLE-materialet plockades även andra lexikaliserade partikelverb *upp* men betydelser av dessa var svåra att illustrera med något föreställningsschema. Därför indelades de i två kategorier: inom den ena befinner sig partikelverb som uttrycker det tillgängliga för sinnena och inom den andra det icke-tillgängliga. Två konstruktioner stämmer överens med Strzeleckas förståelse av metaforen ORDNING ÄR UPP; OORDNING ÄR NER och andra valdes att diskutera utan tillämpning av något schema.

Avslutningsvis kan sägas att syftet med denna uppsats är uppfyllt i och med att modellernas lämplighet presenterades och granskades med hjälp av korpusundersökningen. Eftersom betydelser av partikelverbkonstruktioner med partiklar *upp* och *ner* aktualiserar olika föreställningsscheman kan det vara intressant att testa dem genom ett slags partikelverb som t.ex. *ta upp* eller *gå upp* eller t.o.m. genom partikelverb från andra nordiska eller germanska språk.

Litteraturförteckning

- Bodegård, Anders, 1985: *Tänk efter. Verb + partikel = partikelverb*. Stockholm: Anders Bodegård och Skriptor Förlag
- Brandtler, Johan, 2013: *Vad är semantik? Avgränsning mot syntax och pragmatik*. [handout]
- Ekberg, Lena, 2004: Grundbetydelse och förändringsprinciper hos relationella lexem. I *Tre uppsatser om semantisk förändring hos relationella lexem*. Lena Ekberg, 1-24. Lund: Nordlund, Småskrifter från Institutionen för nordiska språk i Lund
- Johnson, Mark, 1987: *The body in the mind: the bodily basis of meaning, imagination & reason*. Chicago: University of Chicago Press.
- Josefsson Gunlög, 2010: *Svensk universitetsgrammatik för nybörjare*. Lund: Studentlitteratur
- Lakoff, George & Johnson, Mark, 1980: *Metaphors we live by*. Chicago & London: University of Chicago Press.
- PAROLE-korpus*, Göteborgs Universitet. <http://spraakbanken.gu.se/korp/#corpus=parole>
- Saeed, John, I., 2003: *Semantics*. Oxford: Blackwell Publishers.
- Språkrådet, 2010: *Svenska skrivregler*. Stockholm: Språkrådet
- Strzelecka Elżbieta, 2003: *Svenska partikelverb med in, ut, upp och ner. En semantisk studie ur kognitivt perspektiv*. Uppsala: Institutionen för nordiska språk vid Uppsala Universitet
- Svensk Ordbok utgiven av Svenska Akademien*, 2009, Stockholm; Svenska Akademien
- Teleman Ulf, Staffan Hellberg & Erik Andersson, 2010: *Svenska akademiens grammatik*. Stockholm: Nordstedts
- Vogel, Anna, 2011: *Språket, kroppen och tankarna. Introduktion till kognitiv semantik*. Lund: Studentlitteratur

Bilaga 1

Exempelmeningar med partikelverb med upp från PAROLE-korpus

	Exempelmeningar från PAROLE-korpus	Partikelverbs betydelse
1.	Undrar just vad de skulle ha sagt till arbetarrörelsens pionjärer som ställde upp fullkomligt huvudlösa mål som 8 timmars arbetsdag och allmän och lika rösträtt?	Ställa upp – ge någon hjälp
2.	Att inte sätta upp målet om en halvering av arbetslösheten vore detsamma som att rycka på axlarna.	sätta upp – planera
3.	Det finns också en annan aspekt på trafikolyckorna som mer sällan tas upp.	ta upp – föra på tal, behandla en fråga
4.	Man kan dela upp trafiksäkerhetsarbetet i fyra viktiga områden	dela upp – fördela, åstadkomma delar av något
5.	Tydliga regler är upp till oss politiker att skapa.	upp till någon – någons sak att göra
6.	Arbetsmarknadsdepartementet avser att följa upp resultatet av enkätförfrågningarna och ha en dialog med de myndigheter som lyder under departementets ansvarsområde.	följa upp – föra (den tidigare verksamheten) vidare, ofta fram till något resultat
7.	AMS har tecknat en överenskommelse med RFV i syfte att ett bättre sätt svara upp mot försäkringskassornas behov av rehabiliteringskompetens.	svara upp – motsvara
8.	Den här frågan måste upp i samband med att utvidgningen diskuteras.	upp – tas upp, behandla en fråga
9.	Vi måste riva ned de barriärer som delar upp Europas folk i fattiga och rika, i östeuropéer och västeuropéer.	dela upp – fördela
10.	Unionen måste leva upp till de förväntningar som skapat som utvidgning.	leva upp – motsvara
11.	Tillsammans har vi hjälpts åt att lyfta upp arbetslösheten högst upp på dagordningen.	högst upp – längst upp
12.	Det var många här i Sverige som sa att de svenska socialdemokraterna var naiva som trodde att vi skulle få upp sysselsättningen på dagordningen.	få upp – åstadkomma ett visst resultat
13.	Det är klart att vi ska svara upp mot de förväntningarna.	svara upp – motsvara, leva upp till
14.	I min inledning målade jag upp en dystert bild av de plågor som massarbetslösheten för med sig.	måla upp – ge en åskådlig föreställning om något
15.	Jag kommer själv att ta upp detta som ett exempel.	ta upp – behandla en fråga
16.	Nu - nästan två år senare - vågar jag påstå att vi tagit upp Sverige på fast mark igen.	ta upp – lyfta
17.	Vi ska visa upp och beskriva allt det unika som Pajala och andra delar av Sverige har att visa upp.	visa upp – presentera
18.	På några årtionden nådde vi ett läge, där vi producerade mer mat än vi kunde äta upp.	äta upp – äta allt
19.	Då möts regeringscheferna från länderna runt Östersjön för att dra upp riktlinjerna för det fortsatta samarbetet.	dra upp – planera, aktualisera, rita upp
20.	I sitt första val i januari i år slöt det palestinska folket upp bakom fredsprocessen.	sluta upp – ge sitt stöd
21.	Tacksamhet över att ha ett arbete, att gå upp på morgonen, att gå till jobbet och att vara efterlängtd.	gå upp – stiga upp, rörelseriktning
22.	Självklart ska den information och de kunskaper som har byggts upp med gemensamma ansträngningar också vara en gemensam tillgång som är till nytta för landet och för medborgarna.	bygga upp – skapa
23.	God allmänbildning, förmåga att söka upp och bedöma kunskap (...) dessa klassiska universitetsideal - blir allt viktigare.	söka upp – leta rätt på något

24.	Endast en handfull högskolor har i sina anslagsframställningar ställt upp några rekryteringsmål.	ställa upp – fråga om abstrakt ordnande
25.	Inte enbart, men det är en av många saker som behövs när vi bygger upp förutsättningarna för en levande landsbygd.	bygga upp – skapa
26.	Ett växande antal barn föds och växer upp utan familj.	växa upp – utveckla från barn till vuxen
27.	Precis som vi då tog steget från den lokala by-nivån till nationen för att möta människors grundläggande behov, måste vi idag lyfta upp denna typ av principer på global nivå.	lyfta upp – behandla en fråga
28.	Därför skall FOA, tillsammans med svensk industri, ta fram en avancerad mindetektor som skall förenkla minröjningen och även kunna leta upp plastminor.	leta upp – finna, hitta efter att ha sökt
29.	Det är i längden ett ohållbart resurslöseri att stora mängder fisk köps upp som överskott och sedan går till djurfoder.	köpa upp – köpa i stor skala, i fråga om företagsköp
30.	Vänsterpartiet å sin sida samlar upp socialt missnöje, men har svårt att konstruera något praktiskt realistiskt program på lång sikt.	samla upp – abstrakt, bringa samman till en uppsättning
31.	Antarktis har värmts upp under de senaste decennierna.	värma upp – göra varmare, partikeln behövs ej
32.	Det kan ju någon gång i framtiden dyka upp liknande situationer då dystyret totalt förlamar handlingskraften och framtidstron.	dyka upp – plötsligt visa sig
33.	Jag vet, eftersom jag var finansminister under den tid då det här började segla upp.	segla upp – långsamt visa sig
34.	Där demokratiskt beslutsfattande utgör en kraft som kan väga upp ett alltmer internationaliserat kapital.	väga upp – kompensera
35.	Sedan är det upp till varje landsting att självt besluta om man vill använda sig av ett remissförfarande eller inte.	upp till någon – någons sak att göra
36.	Ni vill dessutom riva upp regeringens överenskommelse med Kommun- och Landstingsförbundet om bland annat ett stopp för avskedanden av fast personal.	riva upp – förstöra något ordnad
37.	På morgonen ska man stiga upp och gå till jobbet.	stiga upp – gå upp
38.	Staten har som sin viktigaste uppgift i att stifta lagar och kontrollera att de nationella mål som regering och riksdag har satt upp verkligen efterlevs.	sätta upp (mål) – planera
39.	Han lyckades med sitt initiativ öppna upp för en dialog mellan israelerna och PLO.	öppna upp – öppna, börja, starta
40.	Arbetsgivaravgiften sänks med 5 procent för en lönesumma upp till 600.000 kronor.	upp till – så mycket som
41.	Försäkringskassorna måste använda och vidarebefordra sina kunskaper om sjukfall och skador så att hälsorisker och problem i arbetsmiljön kan fångas upp och åtgärdas.	fånga upp – lyckas uppfatta och hålla kvar
42.	Vilket Sverige växte jag upp i?	växa upp – utveckla från barn till vuxen
43.	(...) de som fick uppgiften att städa och röja upp drabbas av kritiken..	röja upp – städa, skapa ordning
44.	Allt det jag nu har räknat upp ingår i regeringens strategi för att bekämpa arbetslösheten.	räkna upp – nämna
45.	Minröjarna har skyddsutrustning när de ligger på knä och gräver upp minorna, en efter en, ur jorden.	gräva upp – gräva ur jorden
46.	Lutherhjälpens verksamhet är ett bra exempel på konkreta och jordnära insatser som bärs upp av engagemang och medkänsla.	bära upp – fungera som stödjande eller lyftande medel eller anordning
47.	Vi får nämligen aldrig acceptera att människor går arbetslösa samtidigt som samhället visar upp rader av brister och behov.	visa upp – presentera
48.	Min roll var att bygga upp hans självförtroende, att dra upp honom ur hans depressioner.	bygga upp – skapa, återbygga
49.	Jag sa till Mandy:" Om någon annan patient hörde av sig den där kvällen – jag menar utan att ha beställt tid – skulle ni då föra upp henne i journalen?	föra upp – anteckna i bokföringssyfte

50.	Hon såg upp, så räckte hon ut tungan mot mig.	se upp – ta upp blicken
51.	Ungefär en kilometer längre fram blev beläggningen på vägen en annan och strålkastarna visade att vägen krympte ihop till en stig som ledde upp mot klipporna.	leda upp – hålla i och få att röra sig i viss riktning, rörelseriktning
52.	Hon stannade aldrig upp och tycktes exakt veta vart hon skulle.	stanna upp – hejda sig
53.	Modern suckade, tog upp sin portmonnä ur handväskan och gav Janice några mynt.	ta upp – ta från
54.	Flickan såg upp, mötte ett ögonblick min blick och såg sedan åt annat håll.	se upp – ta upp blicken
55.	Celia blåste ut ljusen, alla sjöng "Happy Birthday", så skars tårtan upp och skickades omkring.	skära upp – skära hela tårtan, dela i skivor
56.	En annan gestalt dök upp bakifrån.	dyka upp – plötsligt visa sig
57.	Jag hade sett så många likadana städer upp i industriområdena i norr.	upp – norrut
58.	Vi väntade våra vanliga tio minuter och när sedan Janice inte hade dykt upp tänkte vi att hon inte skulle komma.	dyka upp – komma upp, visa sig
59.	"Du kommer inte att tycka om det du gräver upp.	gräva upp – få ur jorden, få information
60.	Det var en mycket ohälsosam atmosfär för Celia att växa upp i.	växa upp – utveckla från barn till vuxen
61.	Man hade delat upp sig i grupper.	dela upp – fördela, dela i grupper
62.	Jag lade upp ett genomtänkt tidsschema för mottagningen, renskrev och arkiverade deras korrespondens och gjorde i största allmänhet livet behagligare för dem.	lägga upp – skapa
63.	Jag rådde John att säga upp honom.	säga upp – avsluta ett avtal
64.	Celia hade rätat upp kroppen men flämtade fortfarande.	räta upp – rikta
65.	Så jag sköt upp tanken på att säga något till senare.	skjuta upp – flytta till senare
66.	Hon kom för att tala om att hon inte kunde ställa upp på en träff, och han blev ursinnig.	ställa upp – vara med
67.	Jag tror att jag fortfarande skulle kunna rabbla upp dom.	rabbla upp – läsa, räkna upp med mekanisk och entonig röst
68.	Jag sökte upp Ben Radford efter mottagningen på lördag morgon.	söka upp – kontakta
69.	Konrad särade på hönsen och satte upp dem snyggt i sammetssofforna med deras hängande huvuden vilande mot ryggstöden.	sätta upp – montera
70.	Kunde jag ha tagit upp kampen på ett annat sätt?	ta upp – ta initiativet till, börja
71.	Sedan man byggt upp dessa trygghetsvallar till en viss höjd inträder känslan av bofasthet: " Så här ska vi alltid ha det och detta får inte rubbas.	bygga upp – skapa
72.	Egentligen anser hon ju att hon gjort alldeles rätt som brutit upp ur det som hon tycker instängda och bigotta sammanhanget.	bryta upp - lämna
73.	Vi måste sätta plogen i den jord som är tilltrampad av århundradens värderingar, vända upp den och se vad den innehåller.	vända upp – ändra rörelseriktning ett halvt varv
74.	Man kan vänja sig vid att leva utan någon egen vilja, att gå upp i en roll som aldrig varit riktigt äkta men som man tränat in genom så mycken övning att man inte ifrågasätter den.	gå upp – abstrakt, övergå till att vara en del av något
75.	Inte för att vi skall måla upp någon sorts idealiserande idyll av u-ländernas situation, men det är ovedersägligt att det finns livsvärden utanför vår kultur, som vi har den största anledning att vara lyhörda och mottagliga för.	måla upp – ge en åskådlig föreställning om
76.	Hon skall vara söt och glad och han skall få vara stolt över att få visa upp henne i affärlivet och i umgängeslivet.	visa upp – presentera
77.	Hon känner sig på något vis omyndigförklarad, då hon märker att det är hans avsikt att klara upp problemet över hennes huvud.	klara upp – kunna lösa ett problem på ett tillfredsställande sätt
78.	När detta sägs slås ett sår upp.	slå upp – öppna
79.	Jodå, till full belåtenhet för respektive familjer visar man upp sin utvalda och det blir bröllop och stor glädje.	visa upp – presentera
80.	(...) visar upp barn med uppsvällda magar och tomma risskålar (...)	visa upp – presentera

81.	Det kan rent av hända att den som upplever sig som människa rätt upp och ner (...)	upp – upp och ner
82.	. Och just denna upplevelse av närhet till någon kan ha löst upp något av ångesten.	lösa upp – undanröja hindrande verkan
83.	Huruvida den etablerade kyrkan orkar bryta upp ur sitt hierarkiska mönster och sin bundenhet till ett hierarkiskt uppbyggt samhälle (...)	bryta upp – gå sin väg, lämna
84.	"Jag kan inte tänka mig att gå och tala med någon utomstående om sådana saker", sa hon någon gång, " det reder man väl upp med sig själv.	reda upp – bringa ordning i
85.	Med stort engagemang har det svenska folket mitt i en efterreligiös värld rustat upp sina medeltida kyrkor så att de nu ligger där som konstnärliga smycken.	rusta upp – modernisera, reparera
86.	En del av de gamla sociala mönstren börjat brytas upp.	bryta upp – kollapsa
87.	Men så snart de uppenbarar sig i vårt dagliga och praktiska liv blossar konflikten upp med oförminskad styrka.	blossa upp – bildligt, abstrakt, börja brinna häftigt
88.	Han låste upp och provåkte.	låsa upp – öppna
89.	Den lilla tjejen släppte morsans hand, klättrade upp i sängen och satte sig på Reines mage och skumpade upp och ned – han skrek av smärta!	klättra upp – rörelseriktning, klättra uppåt, skumpa upp – riktning, hoppa upp
90.	När han gjort det, drog han upp byxorna, tog av sig strumporna och släppte dem i det vattenfyllda badkaret.	dra upp – rörelseriktning
91.	Du måste nog tala om vad ni heter i efternamn annars kan jag inte slå upp henne här.	slå upp – kontrollera uppgifter
92.	stälde sig upp och trampade på.	ställa upp – riktning
93.	Du förstår Reine, sade Olga och såg upp från sina slitna kassaböcker, att ibland får vi mycket förnäma beställningar.	se upp – titta upp
94.	Den förutsäger att när den drivande kraften för reaktioner ökar, så ökar även reaktionens hastighet upp till en viss nivå.	öka upp – upp till en viss nivå, eller ökar i omfattning
95.	Färgbildernas snabba framfart i trycksaker blir uppenbar när man slår upp 1972-års sista nummer av Forskning och Framsteg.	slå upp – öppna
96.	Den närmaste tiden efter ett nedfall tar trädet upp isotoper från den beläggning som harfastnat på löv och barr.	ta upp – använda sig av, dra upp från
97.	När man sedan testade ämnet på försöksdjur togs det lätt upp i tarmslemhinnan och gav även i låga doser en oerhört kraftig reaktion.	ta upp – sätta i reaktion
98.	Partikeln omegaminus hittades först efter mer än hundra tusen försök, där varje försök resulterade i en fotografisk film som det kunde ta upp till en timme att analysera.	ta upp – ta tid
99.	Att köpa ved av bönderna och bränna upp den är knappast något som tekniker och ekonomer inom branchen drömmer om.	bränna upp – brännan helt och hållet
100.	Denna galaktiska kannibalism innebär sålunda att glupska galaxer äter upp allt i sin omgivning och som en följd av det själva sväller upp.	äta upp – äta allt färdigt
101.	Detta går också långt upp i de floder som rinner ut i bukten. Ingen partikel	går upp – gå längre upp, till en högre nivå
102.	En populär förklaring till att köttets cesiumhalter hoppar upp och ner från år till år har varit att älgarna under svamprika höstar skulle äta så mycket svamp att det skulle vara orsaken till svängningarna.	hoppa upp – rörelseriktning
103.	Blåbär tar upp mer cesium ur marken än björk.	ta upp – använda sig av, dra upp från
104.	När barnen växer upp ska de betala tillbaka med respekt, pengar och tjänster.	växa upp – utveckla från barn till vuxen
105.	Dessutom kan man fräscha upp granarna genom gödsling så att de får en mörkare och friskare färg innan man avverkar dem.	fräscha upp – göra fräschare
106.	Bland annat trodde man att de döda steg upp ur sina gravar för att besöka sina forna hem under julnatten och i anslutning till det även besöka kyrkan för att fira sin egen mässa.	stiga upp – gå upp ur grav
107.	Boken tar upp hur samspelet i naturen fungerar, hur människan förändrat landskapet, hur skogen vattnet och luften mår samt vad vi kan göra för att stoppa miljöförstöringen.	ta upp – behandla en fråga

108.	Namnet Hubble känner kanske många igen som namnet på det amerikanska rymdteleskop som sändes upp för att par år sedan.	sända upp – rörelseriktning, att bege sig, något till en viss destination
109.	Upptäckaren är spindelspecialisten Torbjörn Kronestedt, som här plockar upp ett exemplar i Kungsträdgårdens tunnelbanestation.	plocka upp – samla
110.	Rapporten ges ut under titeln Bevakad övergång - Ålersgränser för unga upp till 30 år som SOU 1996:111.	upp – till en viss nivå, upp till 30 år
111.	Professor Carl Folke, biträdande föreståndare för Beijerinstitutet för ekologisk ekonomi, tar upp miljöfrågorna ur ett världshandelsperspektiv.	ta upp – behandla en fråga
112.	Emma Bonino hade förståelse för detta och ställde sig positiv till att ta upp en debatt med Sverige och övriga medlemsländer om dessa frågor, säger Leif Blomberg.	ta upp (en debatt) – börja
113.	Verksamhetens resultat ska följas upp och den ska revideras av Riksrevisionsverket.	följa upp – föra (den tidigare verksamheten) vidare, ofta fram till något resultat
114.	Bidragsnivån för regionalpolitiska företagsstöd höjs från 20 till 35 procent för företag med upp till 250 anställda.	upp – upp till 250 anställda, inte mer
115.	Internationella projekt för att städa upp miljön krävs i Estland, Lettland, Litauen, Polen och Ryssland.	städa upp – städa, kan komma utan partikel
116.	ABF prövar att ordna studiecirkel på distans, att låta cirkel i hela landet mötas elektroniskt samt att följa upp cirkelverksamheten med distansstudier.	följa upp – föra (den tidigare verksamheten) vidare, ofta fram till något resultat
117.	Stödet är ett erbjudande till kommuner som inte sänker sina bokanslag och som förbinder sig att lägga upp planer för läsfrämjande åtgärder.	lägga upp – samla ihop och bilda
118.	Biblioteket får rollen som skolans kunskaps- och kulturcentrum och hur ett sådant kan fungera i praktiken kommer nu att visas upp på höstens bokmessa i Göteborg.	visa upp – presentera
119.	Thomas telefonnummer finns högst upp på sidan.	högst upp – riktning
120.	Förslaget innebär att utdelning upp till ett visst belopp varje år blir skattefri för aktieägaren i svenska eller utländska onoterade företag.	upp till ett visst belopp – till en viss gräns, tills det når en viss gräns
121.	Kommunförbunden verkar för att kommuner och landsting ej höjer skatten under 1997 och 1998, samt att de i möjligaste mån undviker att säga upp fast anställd personal.	säga upp – avsluta ett avtal
122.	Fattiga kvinnor bygger upp mäns rikedomar, kommenterar jämställdhetsministern, med anledning av att rapporten visar hur kvinnor exploateras i låglöneindustrier.	bygga upp – skapa
123.	EU: s jordbruksreglering begränsar utbudet, driver upp priserna och försvagar konsumenternas ställning på marknaden.	driva upp – få att öka
124.	Enligt utredningen är det också viktigt att en dialog mellan branschen, konsumenterna och företrädare för regeringen kan komma tillstånd för att gemensamt diskutera hur bindningarna skall kunna lösas upp och marknaden bli mer konkurrensutsatt.	lösa upp – undanröja hindrande
125.	Detta framförallt genom att driva upp prisnivån inom EU och begränsa importen från de länder som står utanför gemenskapen.	driva upp – få att öka
126.	Därefter byggs det upp ett landsomfattande nätverk bestående av auktoriteter inom olika områden samt medverkande organisationer.	bygga upp – skapa
127.	Ett 30-tal organisationer från arbets- och näringsliv har hittills slutit upp bakom kampanjen som regeringen tagit initiativet till.	sluta upp – ge sitt stöd
128.	God allmänbildning, förmåga att söka upp och bedöma kunskap, kritisk förmåga och att lära hur man lär sig - dessa klassiska universitetsideal - blir allt viktigare på arbetsmarknaden.	söka upp – leta rätt på något
129.	Den norska regeringen avser inte att säga upp avtalet, vilket innebär att det fortsätter att gälla även efter den nuvarande löptidens utgång den 1 januari 1999.	säga upp – avsluta avtalet
130.	Sverige har många goda exempel att visa upp.	visa upp – presentera

131.	Ändå var det uppmuntrande att se vad befolkningen nu gör för att försöka bygga upp en ny framtid ur ruinerna.	bygga upp – återbygga
132.	Regeringen måste kunna lita på att det finns instrument som effektivt kan fånga upp och vidta åtgärder mot missförhållanden av olika slag hos de offentliga myndigheterna.	fånga upp – lyckas uppfatta och hålla kvar
133.	140. Omvärlden får inte heller ge upp hoppet om Liberia utan måste förstärka de insatser som	ge upp – upphöra med något
134.	För att nu ge State Border Police en möjlighet att leva upp till de förväntningar som övriga östersjöstater ställer på Litauen...	leva upp till (förväntningarna) – motsvara
135.	En ny BNI- prognos som blev klar i slutskedet av budgetarbetet ledde till att biståndsramen kunde räknas upp med 76,2 miljoner kronor.	räkna upp – läsa upp i en viss ordning, öka (gäller ekonomiska bidrag)
136.	Detta förhållande har emellertid samtidigt sänkt tröskeln för att regionala konflikter skall trappas upp till väpnad nivå.	trappa upp – stegvis öka
137.	Peter tar sig resolut samman, ger sig i väg till mannen som hustrun lärt känna på sitt jobb, läxar upp honom för att han trängt sig emellan (...)	läxa upp – skarpt tillrättavisa, eller på annat sätt bestraffa
138.	Han ringde upp igen:	ringa upp – ringa, med partikel utan större betydelseskillnad
139.	Han åt upp en burk sardiner och käkade hårt bröd med smör i stället.	äta upp – äta allt
140.	Får jag inte mat snart, tänkte han, tar hungern och käkar upp mig inifrån.	käka upp – äta allt
141.	Reine flög upp från sin plats och lyfte telefonluren.	flyga upp – röra sig blixtnabbt i en riktning, rörelseriktning
142.	"Kom då", sa han buffligt och började gå upp mot vägen.	Gå upp
143.	Han försökte hoppa upp mot taket, men sängen var för mjuk.	Hoppa upp – hoppa, riktning
144.	Han utplånade sina spår med en gren, klättrade upp i ett träd och väntade.	Klättra - riktning
145.	När vi kom upp ur vattnet började det bli kyligt.	Komma upp - riktning
146.	Degen jäser upp till ett skum.	Jäsa upp – degen jäser
147.	För den enskilde betyder det som vanligt att priserna går upp efter valen.	Gå upp – priserna höjs
148.	Tjänstemännen på försäkringskassan behöver fräscha upp sina kunskaper i förvaltningsrätt.	Fräscha upp – göra fräschare
149.	Sedan spelade det ingen större roll att publiken gjorde sitt bästa att värma upp stämningen.	Värma upp – göra varmare
150.	Han kom ända fram till mej och började knäppa upp min kappa.	Knäppa upp - öppna
151.	160. Kaffet piggar upp, säger Margot.	Pigga upp – göra piggare

Bilaga 2

Exempelmeningar med partikelverb med ner från PAROLE-korpus

	Exempelmeningar från PAROLE-korpus	Partikelverbs betydelse
1.	När regementen läggs ner, när varv försvinner, när bilfabriker demonteras eller när det händer andra saker på männens arbetsmarknad, då kommer kraven på paket och åtgärder.	Lägga ner – sluta att använda (större inrättning, organiserad verksamhet)
2.	Det är ju så, att om jag drar ner på lönebidragen, så ökar hennes utgifter för förtidspensioner.	Dra ner – påverkan av kraft som är riktad neråt
3.	Räntorna har gått ner kraftigt.	Gå ner – minska
4.	Konflikten har kylts ner, parterna har separerats.	Kyla ner – göra kallare (med partikel men utan större betydelseskilnad)
5.	Sett över en längre period har konsumtionen av fisk gått ner i Sverige.	Gå ner- minska
6.	Effektivare metoder i arbetsmarknadspolitiken ska få ner den öppna arbetslösheten.	Få ner – minska
7.	I diskussionerna lägger därför regeringens energi arbetsgrupp ner mycket tid på att försöka nå en samsyn om de tekniska och ekonomiska förutsättningarna för en omställning.	Lägga ner – ägna tid
8.	De befarar att konferensen annars gräver ner sig i alltför många, ur deras synvinkel, mindre relevanta detaljer.	Gräva ner sig – fördjupa sig i något
9.	För alla nu aktuella försökslän är gemensamt att länsstyrelsens roll som koordinator för länets utveckling tonas ner till förmån för mer av inflytande hos dom lokalt och regionalt förtroendevalda.	Tona ner – minska intensiteten
10.	Nu står vi inför nästa steg, att ta ner arbetslösheten från dagens orimligt höga nivåer.	Ta ner – minska omfattningen
11.	Sedan dess har det hänt saker som gör att vi nu står inför uppgiften att halvera den öppna arbetslösheten ner till denna nivå före år 2000.	Halvera ner – minska till halva mängden (med partikel utan större betydelseskilnad)
12.	När bidrag skärs ner drabbar det dem som behöver bidragen.	Skära ner – minska (utgifter, bidrag)
13.	Vreden ska riktas mot dem som skräpade ner.	Skräpa ner – smutsa
14.	Räntorna är nu på väg ner.	Ner – på väg ner, riktning Ej partikel
15.	För det är bara genom att tvinga ner arbetslösheten, och därmed också få ordning på ekonomin i stat och kommuner, som vi i längden kan behålla och utveckla den sociala välfärd vi har.	Tvinga ner – frampressande handling, om icke-levande företeelser
16.	Prognoser skrevs ner.	Skriva ner – notera skriftligen
17.	Vi flyttar ner besluten inom närings- och arbetsmarknadspolitiken till regioner och kommuner.	Flytta ner – föra till annan plats, riktning, föra till lägre nivå
18.	När skolan, posten och affären lades ner var detta dödsstöten för många byar.	Lägga ner – sluta att använda, stänga ner

19.	Det andra är att på ett mer intelligent sätt använda de jättelika resurser som vi idag plöjer ner på det faktum att vi har så många arbetslösa.	Plöja ner – investera (plöja – bearbeta med plog)
20.	När den amerikanska kongressen beslutar att skära ner bidragen så vacklar FN.	Skära ner – minska (utgifter, bidrag)
21.	Kulturutredningen, som fäster stor vikt vid utvärderingsaspekten, har alltså inte lyckats dra full nytta av det arbete som lagts ner på den särskilda rapporten och dess omfattande tabellbilaga.	Lägga ner – ägna energi åt någon uppgift
22.	Statens bidrag skulle räknas ner med skillnaden mellan det faktiska verksamhetsbidraget från huvudmannen och statsbidraget.	Räkna ner – ange återstående tid, skillnad mellan uppgifter
23.	Han kom ur rösternas flod och skulle sjunka ner i den, han var bara den förste av många hundra, ingen skulle i henne finna sitt fäste, och hon öppnade beslutsamt morgonrocken innan hon steg in.	Sjunka ner - förflyttas mot lägre nivå
24.	Och då kamraten tyckte att han grisade ner, ropade han: Det gör väl inget.	Grisa ner – smutsa
25.	Det är bra, men jag tror att vi borde lägga oss ner.	Lägga ner – lägga horisontellt,
26.	Där gick hans bidrag till världspolitiken, varpå han fällde ner visiret igen och böjde sig över svetslågan.	Fälla ner – låta falla, ibland med partikel, kan vara e utan
27.	Hon skulle under svåra plågor tyna bort och sövas ner och dö.	Söva ner – få att somna (ibland med partikel ner, utan större betydelskillnad)
28.	Lugna ner dej, vetja, vi är ju kunder!	Lugna ner – ibland med partikel ner, utan större betydelskillnad, dämpa oro eller upprördhet hos någon
29.	Och så gör du stammen rätt ner genom gränsen här och ut med rotens alla ådror så och så och så, och sedan ut med alla ådrorna i luften så och så och så, och där ser du, titta nu: två kronor har varje träd.	Ner – riktning neråt
30.	Om du stannar kunde vi gå ner i bastun i kväll och ha det skönt.	Gå ner – riktning neråt
31.	Horan Anna Andersson Till Handa, står det, och hon tummar en stund på budskapet innan hon stoppar ner det.	Stoppa ner – rörelseriktning, placera
32.	Ta vilken jäkla husmor som helst, det är väl inte så svårt för henne att hålla på sej och inte är det så nödvändigt heller, men för en hora är det förbannat nödvändigt, för annars bryts man ner och blir till skit.	Bryta ner – riva ner, här mer abstrakt
33.	Så är det tyst länge innan hon går omkring däruppe och slutligen kommer ner för att fortsätta till källarens badkar, där det snart brusar av vatten. partikel	Komma ner – rörelseriktning
34.	Klä på dej nu och gå ner till gubbarna. partikel	Gå ner – rörelseriktning
35.	Du ramlade ner i en sån grop förresten, mamma fick hålla dej inne medan jag grävde.	Ramla ner (ur, av) – trilla, kanske partikel ej behövs
36.	Vi skiljer vitorna från gulan och vispar dom till skum och vänder dom försiktigt ner i smeten.	Vända ner – ändra läge på något ett halvt varv, rörelseriktning
37.	Varpå han går ner i källaren.	Gå ner – rörelseriktning Krypa ner – röra sig (delvis) med nedhukad kropp

38.	Jag kryper ner i Görans säng tills han kommer.	Krypa ner – röra sig (delvis) med nedhukad kropp
39.	Hon drog ner blixtlåsen och lät vadorna vila.	Dra ner – påverkan av kraft som är riktat nedåt
40.	Torkade sej och tittade på Henriks rakkräm med citrondoft, tog ner den från hyllan.	Ta ner – flytta till lägre nivå
41.	Tidningen dunsade ner i hallen.	Dunsa ner – falla tungt
42.	Jag tänkte på att jag inte skulle räcka ner till pedalerna.	Räcka ner – nå, rörelseriktning
43.	Sten stack in huvudet och undrade om han fick sitta ner och prata en liten stund.	Sitta ner – sitta, rörelseriktning
44.	Han hade sin löjliga gamla morgonrock på, med de flätade tamparna svängande långt ner mot knäna.	Ner – rörelseriktning Ej partikel
45.	Ska ni också ner till matsalen?	Ner – rörelseriktning Ej partikel
46.	Men Kajsa välte ner sparken i vaken, så att jag kunde klättra upp på den.	Välta ner – få att falla åt sidan
47.	Han var hela tiden klädd i kostym, otroligt rädd att smutsa ner sig, han reciterade dikter på franska, som jag inte begrep ett dyft av.	Smutsa ner – smutsa
48.	Jag fick en bit falukorv i ett brunt omslagspapper, jag tryckte ner tandborsten, vi promenerade uppåt vägen.	Trycka ner – rörelseriktning, påverka med kraft, partikel anger verkan av denna krat
49.	Jag beslöt mig för att tills vidare skriva ner den i dagboken så fort jag fick tak över huvet.	Skriva ner – notera skriftligt
50.	Och så släppte vi ner offren i vattnet.	Släppa ner – låta förflytta i viss riktning
51.	Om kvällarna går jag runt i Kronobergsparken och ser kastanjerna gulna, låter regnet hålla ner över mig.	Hålla ner – låta vätskan rinna, rörelseriktning
52.	Jag äter en apelsin, så att saften sprutar ner på de nya sidorna och gör små orange prick-fläckar	Spruta ner – få vätskan att fara ut i stråle, rörelseriktning
53.	Mamma och pappa hjälps åt med att bära ner trädgårdsbordet från verandan.	Bära ner – bära till en lägre nivå, rörelseriktning
54.	De är så höga att man måste vänta tills päronen är övermogna och faller ner på gräsmattan innan man kan smaka på dem.	Falla ner – förflyttas till lägre nivå, Riktning partikelverb
55.	Och han tittade ner i krukan och upptäckte att det inte fanns något värdefullt kvar.	Titta ner – föra blicken neråt
56.	Jag klättrar ner i en skreva under vågorna, sitter i en grotta av regnbågsfärger.	Klättra ner – förflytta sig, rörelseriktning
57.	Jag var kränkt ända ner i fotsulorna, livet hade kränkt mig, jag föraktade Det Vanliga.	Ner – rörelseriktning, metaforisk Ej partikel
58.	Så häver man sig upp och ner, upp och ner, och det vinglar och är skönt och ens ena armbåge ligger precis där hennes bröst börjar. Ingen partikel	Häva upp och ner– förflytta sig kraftigt, rörelseriktning
59.	Jag dyker ner i bullerhelvetet.	Dyka ner – hastigt röra sig i en viss riktning, låta sig sänkas ner

60.	En mässkarta med alla utställare finns också som tar oerhört lång tid att ladda ner.	Ladda ner – kopiera (datafil) till den egna hårddisken
61.	Polisstationer har attackerats, skolor bränts ner.	Bränna ner – förstöra helt och hållet
62.	Tursamt nog nådde inte missilerna sitt mål utan slog ner i havet, men Lampedusa hamnade i strålkastarljuset.	Slå ner – slå, rörelseriktning
63.	Det skulle naturligtvis vara enklare om julen firades som ett surprise-party, om man aldrig kunde vara säker på när den skulle dimpa ner.	Dimpa ner – oväntat uppenbara sig
64.	Där ankrar vikingaskepp, där grävs ner skatter.	Gräva ner – gräva under jorden
65.	Jag hade vunnit Linköpingsmästerskapen i Svullnaste Berry-riffet på min tjursträngade röda Fender och trodde jag kunde ta ner månen med stämskruvarna.	Ta ner månen – göra det omöjliga
66.	Dock har Åby redan solkat ner sin kostym en aning.	Solka ner – med partikel utan större betydelseskilnad Pressa ner – utöva jämnt och kraftigt tryck
67.	Pressa ner vitlöken.	Pressa ner – utöva jämnt och kraftigt tryck
68.	Efteråt, i hissen ner från Sheratons konferensvåning, tänkte hon: nu måste det bli av.	Ner – rörelseriktning Ingen partikel
69.	Regionala ligor skulle kanske vara enklare, men å andra sidan sätter det ner värdet på matcherna, säger Sampley.	Sätta ner – minska
70.	Smula ner jästen i en degbunke och rör ut den i lite av vattnet.	Smula ner – smula sönder, smula, sönderdela
71.	Rör ner resten av vattnet och tillsätt salt, olja, vetegroddar, sirap och solrosfrön.	Röra ner – bearbeta i syfte att blanda
72.	Björn Eriksson på mittfältet kämpade ner "sin" ryss Mikhail Sveshnikov.	Kämpa ner – övervinna efter hård kamp
73.	Det var dags att varva ner, tyckte han.	Varva ner – minska varvtalet, koppla av, lugna ner sig
74.	Här vinkade linjedomaren för offside men tog ner armen efter ett tag.	Ta ner – ändra nivå, rörelseriktning
75.	Vid ett besök i Sverige kom han i kontakt med Göteborgsläkaren Erik Enby som vid sidan av sitt arbete som långvårdsläkare bedriver forskning på sin privata mottagning om varför vävnader bryts ner.	Bryta ner - sönderdela
76.	Det måste kännas grymt för laget att halka ner under sista tabellstrecket när man gjort en så fin match.	Halka ner – halka, rörelseriktning
77.	(...) att få de mest skilda personer att åka ner till Göteborg och ställa upp i programmet.	Åka ner – åka söderut
78.	Det här kan tyda på att irakiska uppgifter om att de skjutit ner två iranska stridsflygplan på torsdagsmorgonen är riktiga.	Skjuta ner – döda med skott
79.	Det var i september förra året som han knallade ner i Ribbyhallens undre regioner och kollade läget.	Knalla ner – gå långsamt och makligt, rörelseriktning
80.	I alla offentliga byggnader vreds värmen ner till 18 grader.	Vrida ner – minska, föra till lägre nivå,

81.	Efter hans död frystes kroppen ner och skars i 1878 millimetertunna skivor som fotograferats i 3D och förts in på data.	Frysa ner – kyla, utan större betydelseskilnad
82.	Den drabbade går ner några kilo, upptäcker att resultatnivån höjs och får en kick av det.	Gå ner – minska
83.	(...) varför han packade ner litteraturen (...)	Packa ner – stoppa in något i något förvaringsutrymme
84.	Leif Witasp reste ner från Rättvik med tre hästar och i gårdagens GP lovade han mer eller mindre seger för Carl Otto.	Resa ner – resa söderut
85.	Han trycker den djupt ner i fickan, han vill inte tappa den.	Trycka ner - riktning
86.	Teatern är en trogen kopia av Shakespeares The Globe, som brann ner i London på 1600-talet	Brinna ner – förstöra helt
87.	Att andra länder inte vill förbjuda nickel i EU-mynten beror bland annat på att de vill kunna smälta ner sina nuvarande mynt och använda dem i det nya systemet .	Smälta ner – ändra konsistensen
88.	Så dog samtalet ut, hon dukade av, drog ner persiennerna.	Dra ner - riktning
89.	Han trycker den djupt ner i fickan, han vill inte tappa den.	Trycka ner - riktning
90.	Tidningen dunsade ner i hallen.	Dunsa ner